A férfi és a nő egyenrangúsága a Biblia szemszögéből

Philip B. Payne

2015 / 2023

Angolból németre fordította

Hans-Jörg Ronsdorf

Philip Barton Payne szíves engedélyével

A német kiadás korrektúrája: Wolfgang Klöckner

Sulzberg, 2026. október

2., átnézett kiadás (1. kiadás: 2023. július)

Megrendelés e-mailben

hj-ronsdorf@t-online.de

Telefonon: 08376 929643

Füzetenkénti ár (a német kiadásé): 3,80 euró + szállítási költség

www.hans-joerg-ronsdorf.de

A német kiadás ISBN-száma: 978-3-9820715-8-9

Tartalomjegyzék

1 Előszó

Hát nem meglepő, hogy az a kérdés, vajon a nem különbséget jelent-e Isten országában, a társadalomban, a családban és a házasságban, a 21. században is érzelmekkel teli viták tárgya a hitvalló és bibliahű keresztények között? Olyan hevesen, hogy azt gondolhatnánk, az evangélium valamelyik fő igazságáról vagy a Szentírás tekintélyéről van szó. Előre leszögezem: a férfi és a nő határozottan különbözik. Ehhez kétség sem fér. Azt kell azonban tisztázni: megillet-e a férfit a nővel szemben vezető vagy elsőbbségi helyzet? És következik-e ebből, hogy a nők sem férfiakat, sem gyülekezeteket nem taníthatnak és nem vezethetnek?

Tény, hogy az egyházak és a gyülekezetek folyamatosan szembesülnek ezzel a témával – mégpedig mindig, amikor nők és férfiak összejönnek. Ennyiben a téma nem másodrangú. Egyesek szerint a vezetés és a tanítás joga a férfiaké. Mások szerint nem számít, milyen nemű valaki. A két szemléletet egy gyülekezeten belül egyszerre gyakorolni alig vagy egyáltalán nem lehet. Vissza kell tehát mennünk a Biblia szövegeihez. Pedig ott már oly sokszor jártunk. És mégis: tegyünk még egy kísérletet.

Philip B. Payne teológus és nyelvész egy rövid utazásra visz minket a Szentíráson keresztül. Az Írás volt az, amely ebben a kérdésben gondolkodásának megváltoztatására indította. Olvassa el, miért. Több könyvet is írt erről a témáról.[1] A kezében tartott füzet egy tanulmányt tartalmaz, amely 2015-ben jelent meg a *Priscilla Papers*[2] című folyóiratban. A szerzőnek ehhez a német kiadáshoz írt előszavában („Odüsszeiám”) néhány újabb felfedezés is szóba kerül.

E kis könyv címe világossá teszi, milyen álláspontot képvisel. Röviden összefoglalja az egalitárius teremtési rendet: a férfi és a nő egyenjogú, és egyenlő felelősséget hordoz. A nemek közötti minden hierarchikus egyenlőtlenséget bibliaellenesnek utasít el, mert ellentmond az evangéliumnak.

Feltűnő, hogy az angol nyelvterületen az utóbbi években olyan férfiak könyvei jelentek meg, akik korábban a férfi és a nő úgynevezett komplementárius szemléletét képviselték (lásd az ajánlott könyveket a végén). Ez a szemlélet azt tartja, hogy a gyülekezetben csak férfiak vezethetnek és taníthatnak. Ezek a szerzők azonban mára teljesen feladták a komplementárius szemléletet. Számukra a Biblia az egyetlen mérce. Nem azt kérdezték, mi tetszene a mai társadalomnak, vagy hogyan lehet a kultúrának hízelegni. Sokkal inkább újra meg újra a Szentírást kérdezték és kutatták. Eredményük egybehangzó volt: a Biblia minden fenntartás nélkül a férfi és a nő egyenrangúságát tanítja. Minden tekintetben. Minden helyen. Minden időben. Az Éden titka az volt, hogy mindkét nem a maga különböző erősségeit hozza bele a közösbe: Éva egyenjogú társként, egyenrangú félként kiegészíti Ádámot abban, ami neki hiányzik. És persze fordítva is.

Eljött az ideje, hogy véget vessünk a férfi és a nő rangsorában való gondolkodásnak. Ez a gondolkodás ugyan keresztény színezetű, de az ókori, világi kultúrából származik – még ha évszázadokon át bibliai igazságként tüntették is fel. Krisztusban végérvényesen véget ért. A Krisztus által hozott üdvrend helyreállította az eredeti teremtési rendet, és véget vetett az ókor minden társadalmi megkülönböztetésének egészen a mai korig. Mindörökre. A gyülekezetben, az új teremtésben a nemek különbsége többé nem ok a hátrányos megkülönböztetésre, az elkülönítésre, a fölé- vagy alárendelésre. Ugyanez érvényes a rabszolgák és az urak, illetve a zsidók és a nem zsidók közötti különbségre. Minden ember pontosan az marad, ami. A gyülekezetben azonban ezek a jellemzők többé nem tesznek különbséget – még ha a társadalomban, kultúrától és országtól függően, sajnos bizonyos mértékig még mindig tesznek is.

Talán sikerül egyszer előítéletek nélkül követnie Philip B. Payne gondolatait – még akkor is, ha komplementárius szemléletet vall, és aszerint él.

Én is azok közé tartozom, akiknek néhány évvel ezelőtt meg kellett változtatniuk a véleményüket. Folyamatos és alapos bibliatanulmányozás nyomán. Szeretem Jézust, szeretem a Bibliát, és csaknem 50 éve tanulmányozom. Fejlődésemet egy könyvben dolgoztam fel, és egy honlapon további anyagot gyűjtöttem össze, amely ingyenesen letölthető: www.frauen-vergebt-uns.de

Mielőtt Philip B. Payne szóhoz jut: alig van téma, amely ennyi és ilyen heves érzelmet kavar fel. Mindenki Isten és az Ő Igéje előtt „a maga értelmében legyen teljesen meggyőződve” (Róm 14,5). A helyzet azonban nyilvánvalóan nem ennyire egyértelmű. Néhány ponton feltevésekre kell hagyatkozni, és ezek aztán az egyik vagy a másik irányba visznek. Ezért mindenkinek szól a felhívás: maradjunk tárgyilagosak, hallgassuk meg egymást, gondolkodjunk el, támasszuk alá jól az érveinket, és ne gondolkodjunk fekete-fehérben ott, ahol szürke a kép – vagyis nem egyértelmű. Az Írás egész tanúságtételéhez kell igazodnunk, nem csak két-három vershez.

Eljön a nap, amikor e kérdés igazságát Üdvözítőnk és Istenünk szájából fogjuk hallani. Ennek örülök. Akkor majd nekünk magunknak is számot kell adnunk. Ami akkor tévesnek bizonyul, azt már nem tehetjük jóvá.

Hans-Jörg Ronsdorf, Augsburg, 2023. június

2 Odüsszeiám

A gyülekezetet, amelyben felnőttem, kizárólag férfiak vezették. Fő gondom azonban az volt, hogy lesz-e örök életem. Amikor ezt bevallottam ifjúsági vezetőmnek a kaliforniai Mount Hermonban, a Redwood táborban, megkért, hogy olvassam el a Jn 3,16-ot, majd megkérdezte, hiszek-e Jézusban. Azt mondtam: „Igen." Aztán megkérdezte: „Lesz-e örök életed?" Azt feleltem: „Éppen ez a baj. Nem tudom." Erre azt mondta: „Olvasd el még egyszer." Aztán ugyanaz a két kérdés következett, és ugyanaz a két válaszom. Ő ismét azt mondta: „Olvasd el még egyszer." Ezúttal végre leesett: „Aki hisz Őbenne, el nem vész, hanem örök élete lesz" – ez Isten ígérete. Letérdeltem, és így imádkoztam: „Atyám, bocsáss meg, hogy hazuggá tettelek, mert nem hittem az ígéretednek." Elárasztott a hitbeli bizonyosság öröme, amely azóta sem hagyott el, mert Isten ígéretén alapul, aki nem hazudhat (Tit 1,2). Korán megtanultam, milyen fontos, hogy Isten írott Igéje igaz és megbízható.

Az Operation Mobilisation (OM) misszióval Franciaországban töltött időm alatt átéltem, ahogyan Joelt, egy vak fiút átformált az öröm, amikor Jézusra bízta magát. Ahelyett, hogy orvosnak tanultam volna, 14 hónapra Japánba mentem a TEAM (The Evangelical Alliance Mission) misszióval. Lelkipásztorom, Kashioka Sensei azt mondta, hogy a japán evangéliumi kereszténynek legsürgetőbben olyasvalakire volna szükségük, akinek doktori fokozata van újszövetségi tudományokból – lehetőleg a Cambridge-i Egyetemről. Miután elvégeztem tanulmányaimat a Trinity Evangelical Divinity Schoolon az Egyesült Államokban, doktori tanulmányokba kezdtem Cambridge-ben. Disszertációm a Szentírás tévedhetetlensége elleni egyik ellenvetésről szólt. Ez volt az egyetlen, amelyre a szemináriumi képzésem nem adott választ: a magvető példázatának magyarázata ellentmondásosnak tűnik, mert egyszerre mondja, hogy „a mag az Ige", és hogy „ezek azok, akiket elvetnek". Felfedeztem, hogy ez a látszólagos ellentmondás az arámi „vetni" ige félreértésére vezethető vissza. A görögben az, amit „elvetnek", a mag. Az arámiban rendszerint a talaj az, amelyet bevetnek. Az „ezek azok, akiket elvetnek" tehát az embereket a különböző talajokhoz hasonlítja, amelyek befogadják a magot. A „vetni" igének ez a használata azt mutatja, hogy a magvető példázatának magyarázatát arámiból fordították görögre. A magyarázatot tehát nem találhatta ki a görög nyelvű egyház, és így bizonyíték arra, hogy Jézusra megy vissza. Ez a felfedezés a New Testament Studies 26. számában (1979–80) jelent meg, 564–568. o.

Nem sokkal azután, hogy Cambridge-be érkeztem, egy előadó kijelentette: „Az Újszövetségben egyetlen igehely sem korlátozza a nők szolgálatát, ha eredeti összefüggésében értjük." Úgy gondoltam, hogy az 1Tim 2,12 megtiltja a nőknek, hogy férfiakat tanítsanak, és majdnem felkiáltottam: „Ez nem igaz!" Aznap éjjel elolvastam görögül az első Timóteus-levelet, és próbáltam bizonyítékot találni arra, hogy téved. Miután azonban több mint egy hónapon át újra meg újra olvastam görögül a levelet, világossá vált előttem: a levél gyakorlatilag minden mondata azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyeket az első szakasz a tévtanítókkal kapcsolatban említ. Ráadásul a levél kizárólag nőket nevez meg a tévtanítók által félrevezetettekként. Ebben a különleges helyzetben teljesen érthető, hogy Pál megtiltja a nőknek, hogy magukhoz ragadják a tanítói tekintélyt. Az 1Tim 2,12 szövege és történelmi összefüggése pontosan illik egy olyan válsághoz adott útmutatáshoz, amely akkor az efézusi gyülekezetben zajlott.

Ha az 1Tim 2,12-t általános tilalomnak értjük, amely megtiltja a nőknek, hogy férfiakat tanítsanak, ezt rendkívül nehéz összeegyeztetni az Írás többi részével – különösen Pál leveleivel. Pál ismételten megparancsolja, hogy „nők", „mindenki" vagy „bárki" tanítson vagy prófétáljon (1Kor 11,5; 14,5.24.26.31.39; Kol 3,16; 1Tim 3,1–2; Tit 2,3; 2Tim 2,2; vö. Zsid 3,1.12; 5,12). Pál elismeréssel szól sok nőről, akik férfiakat tanítottak (Róm 16,1–12; ApCsel 18,1–7.26), köztük Evódiáról, Szüntükhéről (Fil 4,2), valamint Timóteus nagyanyjáról, Lóiszról és anyjáról, Eunikéről (2Tim 1,5), akik Timóteust „gyer-

mekségétől fogva" tanították a Szentírásra (2Tim 3,15). Semmi sem utal arra, hogy ez a tanítás valaha is abbamaradt volna. Pál munkatársa, Lukács Fülöp négy leányáról ír, akik prófétáltak (ApCsel 21,8–9). Jézus missziói parancsa a Mt 28,19–20-ban az egész egyháznak szól (vö. Lk 24,33.47–53), nőknek és férfiaknak egyaránt: „Elmenvén azért, tegyetek tanítványokká minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek." Isten még nők által is kinyilatkoztatta az ihletett Írást (2Móz 15,21; Bír 5,2–31; 1Sám 2,1–10; 25,24–31; Péld 31; Lk 1,25.42–55). Mindez azt mutatja: nagyon valószínűtlen, hogy Pál az 1Tim 2,12-t általános tilalomnak szánta volna arra, hogy egy nő férfit tanítson – vagy hogy a Szentlélek ebben az értelemben ihlette volna a verset.

2.1 Négy példa új felfedezésekre

Később a többi igehelyet is megvizsgáltam, amelyekről azt gondoltam, hogy korlátozzák a nők szolgálatát. Kiderült, hogy azokat is félreértettem. Íme négy példa, köztük olyan új felfedezések, amelyeket azóta tettem, hogy 2015-ben megjelent az az összefoglaló cikk, amely ebben a füzetben következik:

1) Az 1Tim 2,15 nem azt tanítja, hogy a nők gyermekszülés által üdvözülnek. Pál az előző két versben az 1Móz 3,13-ra utal, ahol Éva megtévesztéséről és bukásáról van szó. Ezt követi az 1Móz 3,15: az „asszony magva" széttiporja a kígyó fejét. Pál az 1Tim 2,15-ben ugyanazt az ellenszert nevezi meg a bűneset ellen: „de mindenki üdvözülni fog a születés (*tês teknogonias*) által (*dia*)." Az üdvösség éles ellentétben áll a bűnesetre tett előző utalással, és tökéletesen illik az utána következő feltételekhez: „ha megmaradnak a hitben, a szeretetben és a szentségben". Csak a „mindenki" alany magyarázza meg, hogy az ige egyes számból („üdvözülni fog") többes számba vált („ha … megmaradnak"). Pál leveleiben minden más helyen a „megmenteni" (*sôzô*) és a vele rokon szavak a lelki üdvösséget jelölik. Az 1Kor 15,2-ben Pál pontosan ugyanazt a szerkezetet használja (a *sôzô* szenvedő alakja + *dia* + birtokos eset), hogy megnevezze az üdvösség eszközét: „üdvözültök az evangélium által". Ehhez járul még: a *teknogonia* mindhárom előfordulása a Pál előtti görög irodalomban egy gyermek megszületésére vonatkozik. Egyik sem vonatkozik általában a gyermekszülésre. „A születés" névelővel áll. Az első Timóteus-levélben hatvanegyszer áll névelő egyes számú főnév előtt. E névelők közül ötvenöt egyértelműen valami meghatározott, egyedi dolgot jelöl. Csak egy értendő egyértelműen általánosan (1Tim 4,8). *Ezért kézenfekvő úgy érteni „a születést", hogy egy meghatározott születésre vonatkozik. Melyik születés az üdvösség eszköze? Csakis Jézus születése!*

Egyesek azt kérdezik, vajon egy általános levél olvasói megértették volna-e ezt az utalást, de itt nem általános levélről van szó. Pál ezt a levelet kifejezetten „Timóteusnak" írta (1,2), jól képzett küldöttjének. Ezt bizonyítja a „te" megszólítás (egyes szám 2. személy) sok alakja az egész levélben: 1Tim 1,3 (2x), 18 (3x), 19; 3,14 (2x), 15; 4,6 (4x), 7 (3x), 11 (2x), 12 (2x), 13, 14 (3x), 15 (3x), 16 (7x); 5,1 (2x), 3, 7, 11, 18, 19, 20, 21 (2x), 22 (4x), 23 (3x); 6,2 (2x), 11 (3x), 12 (4x), 13, 14, 17, 20 (2x). Timóteus igehirdető volt (2Kor 1,19), Pál küldötte (1Kor 4,17; 16,10; 1Thessz 3,2.6; 1Tim és 2Tim) és munkatársa (Róm 16,21), akit Pál sok levelének első versében titkáraként említ. Ő írta le a második korinthusi levelet, a filippi és a kolosséi levelet, az első és a második thesszalonikai levelet, valamint a Filemonnak írt levelet. Timóteus bizonyára megértette, hogy az „üdvözül a születés által" ebben az összefüggésben Jézusra vonatkozik.

2) A házastársi hűségre vonatkozó görög szólás két formában fordul elő: „egy feleségű férfi" (pl. 1Tim 3,2) és „egy férjű asszony" (pl. 1Tim 5,9). Ha azonban a hűséges fél férfi is lehetett, a görög nyelvhasználat az „egy feleségű férfi" formát kívánta meg. Timothy Friberg az Újszövetségben 7500 és 8000 kö-

zötti nyelvtanilag hímnemű alakot számol össze (csaknem egyet mondatonként!), amelyek nőket vagy szükségképpen magukban foglalnak, vagy magukban foglalhatnak. Aranyszájú János ezt megértette. Ezt mutatja az 1Tim 3-ról szóló 11. homíliája (PG 62,545 kk.), ahol az 1Tim 3,12-höz ezt írja: „A diakónusok legyenek egy feleségű férfiak. Ezt a női diakónusokra nézve is mondani kell." Bár Aranyszájú János úgy hitte, hogy a nők alacsonyabb rendűek a férfiaknál (NPNF1 12:151.4), elismerte, hogy az „egy feleségű férfi" görög szólás a nőkre éppúgy vonatkozik, mint a férfiakra – ahogyan nálunk a „monogámia" szó. ***Következésképpen az „egy feleségű férfi" megfogalmazás nem zárja ki a nőket a felügyelői (1Tim 3,2), a presbiteri (Tit 1,6) vagy a diakónusi (1Tim 3,12) tisztségből.***

3) A Tit 2,3 szerint a „női presbiterek" úgy viselkedjenek, ahogyan a szentélyben végzett szolgálathoz illik, és ... „jóra tanítók" legyenek. Pál megfogalmazása pontosan illik a „női presbiterekhez". Nem kellene tehát azt állítani, hogy a Biblia nem említ női presbitereket. A „női presbiterek" szó, a *presbytidas* ugyanaz a szó, amelyet később arra használtak, hogy megtiltsák „női presbiterek" kinevezését.[3] ***Pál a „jóra tanítók" (kalodidaskalous) kifejezést azért alkotta meg, hogy a női presbitereket leírja.*** A Tit 2,4–5-ben példák következnek arra, mit tanítsanak a női presbiterek. Ez a felsorolás természetesen nem teljes. Ezekben a versekben azonban semmi sem mondja vagy sejteti, hogy a női presbiterek csak fiatalabb nőket taníthatnak.

4) Az 1Pt 3,7-nek nincs főigéje. A „hasonlóképpen" azonban feltételezi, hogy Péter a „rendeljétek alá magatokat" felszólításra gondolt. Így párhuzam jön létre a három megelőző felszólítással, amely alárendelődésre szólít:

„Rendeljétek alá magatokat az Úrért minden emberi tekintélynek" (2,13)

„Rabszolgák, rendeljétek alá magatokat teljes tisztelettel uraitoknak" (2,18)

„Ti asszonyok, rendeljétek alá magatokat hasonlóképpen [homoiôs] férjeteknek" (3,1)

Az 1Pt 3,7 tehát ezt parancsolja: „Ti férfiak, rendeljétek alá magatokat hasonlóképpen [*homoiôs*] feleségeteknek, megértően élve együtt velük, és ismerjétek el őket mint gyengébb női [BDAG 208, *gynaikeios*, »női„, ami a "társörökösök« szóval együtt arra utal, hogy értékes] edényt, és halmozzátok el őket tisztességgel mint az élet kegyelmi ajándékának társörököseit, hogy imádságaitok akadályba ne ütközzenek."

Sok éven át nem tettem közzé felismeréseimet, mert attól tartottam, hogy szakadásokhoz vezethetnek az egyházban. Amikor feleségemmel az Evangelical Free Church misszionáriusaiként Japánban szolgáltunk, arra kértem az Urat, mutassa meg világosan, akarja-e Ő, hogy közzétegyem felismeréseimet. Az imádság utáni huszonnégy órán belül három dolog történt: az amerikai Evangelical Free Church elnöke, A. T. Olson megkért, hogy tegyem közzé eredményeimet. Lelkipásztori szövetségünk elnöke megkért, hogy írjak cikket a nőkről a gyülekezeti vezetésben. És a kezembe került Douglas J. Moo egyik cikke.[4] Ennek 70. oldalán ez áll: a „nők fogékonysága a megtévesztésre visszatartja őket attól, hogy részt vegyenek a nyilvános tanításban ... Vannak bizonyos tevékenységek, amelyekre a nők természetüknél fogva nem alkalmasak." Ezek a világos imameghallgatások szabadságot adtak arra, hogy egy cikkben válaszoljak Moo-nak.[5] Számtalan ember tett nekem bizonyságot arról, hogy írásaim gyümölcsöző szolgálatra szabadítottak fel nőket. Ehhez járul a világ minden tájáról és sok keresztény hagyományból származó tudósok egyetértése. Mindez több mint világosan megerősítette bennem: Isten valóban a közzététel felé vezetett.

Ötven év kutatás után sem találtam még a Szentírás eredeti szövegében egyetlen olyan helyet sem, amely korlátozná a nők szolgálatát. Kutatásaim megerősítették bizalmamat abban, hogy a Biblia mindenben, amit tanít, tévedhetetlen. A Biblia, nem pedig a kultúránk a mi tekintélyünk.

2.2 Fontos-e a férfiak és a nők egyenrangúsága?

Sokan nem emeltek bibliai kifogást a rabszolgaság ellen, mert attól tartottak, hogy ez megoszthatja az egyházat. Az egyház azonban ma már elismeri, hogy szörnyű tévedés volt nem harcolni a rabszolgaság ellen. Kiállunk a fajok megbékéléséért, és elítéljük a rasszista igazságtalanságot. Isten igazságosságot követel a nők számára is. ***Isten szembeszáll azzal az előnyben részesítéssel, amely minden nemi hierarchiában benne rejlik. És szembeszáll a nők elnyomásával, amelyet ez a hierarchia a történelem folyamán okozott. Igen, ez tehát nem jelentéktelen téma. Fontos az evangelizáció, az evangélium hirdetése és Krisztus országának előrehaladása szempontjából. Ezen túl kihat arra is, hogyan bánunk másokkal szeretetben és tiszteletben, különösen a házasságban.***

Ez a téma azért fontos, mert a Biblia Isten Igéje, amelynek minden ember számára tekintélye van. Az igazság megéri a gondos elemzés kemény munkáját. A Biblia pontatlan fordításai és bizonyos szakaszainak félrevezető magyarázatai hozzájárultak a nők bántalmazásához. Ez egyebek között oda vezetett, hogy emberek milliói fordítottak hátat az egyháznak. További milliók gyűlölik a Bibliát, mert tévesen azt hiszik, hogy a Biblia leigázza a nőket. Az a sok példa, amikor nők vezető szerepet töltöttek be a Bibliában, bizonyítja, hogy Isten megajándékozza a nőket a szolgálatra, és elvezeti őket a szolgálatba. Akik korlátozzák a nők szolgálatát, azok elszegényítik az egyházat. Korlátozzák az evangélium hirdetését, szembeszállnak azzal, hogy a Szentlélek megajándékozza és elhívja a nőket, és ellentétesen cselekszenek az Írás sok olyan alapelvével, amelyek a férfi és a nő egyenjogúságát fejezik ki.

3 A Biblia a férfi és a nő egyenrangúságát[6] tanítja

Ellentmondásos-e a Biblia a nemek kérdésében? Sok nagyra becsült evangéliumi tudós úgy véli, hogy a Biblia egyszerre igenli a nemek egyenrangúságát és a nemi szerepeket, és hogy a kettő között feszültség van. Eljuthatunk-e egységes bibliai álláspontra anélkül, hogy erőszakot tennénk a bibliai szövegen? Fel kell-e áldozni a jó exegézist a rendszeres teológia oltárán? A jó exegézis és a jó rendszeres teológia bizonyára kéz a kézben jár. Évtizedeken át imádságban birkóztam a nemekről szóló szövegek látszólagos ellentmondásaival, és őszintén mondhatom, hogy maguk a bibliai szövegek változtatták meg a felfogásomat. A teremtéstől az új teremtésig a nemekről szóló bibliai üzenet a gyülekezetben és a házasságban következetesen megerősíti a férfi és a nő egyenrangúságát.

3.1 Nők az Ószövetségben

3.1.1 A nő a teremtésben és a bűneset után

Mózes első könyve (Genezis) azt mutatja: Isten egyenrangú nemekként teremtette meg az embereket, nem a férfi vezetése alatt.[7] Azt tanítja, hogy a férfi és a nő egyaránt Isten képére teremtetett, és közösen uralkodnak a földön (1Móz 1,26–27). Egyenlőségük nem korlátozódik az Isten előtti lelki helyzetükre, hanem a föld fölötti uralmukra is kiterjed. Isten megáldotta a férfit és a nőt, és mindkettőjüknek megbízatást adott a 28. versben: „Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet és hajtsátok birodalmatok alá; és uralkodjatok … minden élőállaton, amely mozog a földön.”

A teremtéstörténet felépítése a nő megteremtésében csúcsosodik ki, aki betölti a férfi szükségét egy hozzá illő társra (2,18.20). A szöveg leírja, hogy a nő a férfi *ʿezer kĕnegĕdô*-jaként teremtetett, szó szerinti fordításban: „egy hozzá illő erő”. Sajnos az *ʿezer* szót itt gyakran „segítőnek” fordítják, ami angolul vagy németül alárendeltet vagy szolgát sejtet. A Bibliában azonban az *ʿezer* soha nem jelent „segítőt” a „szolga” értelmében, hanem szinte mindig Istent írja le mint népe megmentőjét, erejét vagy hatalmát.[8] A bibliai héber nyelv mérvadó szótára az *ʿezer* bibliai jelentéseként a „segítség, támasz, hatalom és erő” jelentést adja meg, de a „segítőt” nem.[9] Az *ʿezer* háromszor katonai oltalmazót ír le.[10] E helyek egyikének összefüggése sem engedi meg azt a következtetést, hogy Isten vagy a nő mint *ʿezer* a férfinak alá volna rendelve.[11]

A második szó, a *kĕnegĕdô*, a *kĕ* (mint) + *negĕd* (előtt) + *ô* (ő) elemekből tevődik össze, és azt jelenti: „mint előtte”. A *nāgîd*, egy *negĕd*-del rokon főnév, azt a személyt jelöli, aki elöl áll, és jelentése: „az, akit (Jahve) vezérré nyilvánított”.[12] Ahogyan az ʿezer, úgy a *kĕnegĕdô* is inkább feljebbvalót vagy egyenrangút jelöl, mint alárendeltet. Az 1Móz 2-ben az *ʿezer kĕnegĕdô* kifejezésben semmi sem utal arra, hogy Isten a nőt a férfi alárendelt segédjének teremtette volna. Éppen ellenkezőleg: a kifejezés a nő erejét emeli ki. A férfi egyenjogú társa, és megmenti őt az egyedülléttől. A nő a férfi párja: társa és barátja, aki kiegészíti őt a föld fölötti uralom gyakorlásában. Teljessé teszi őt, hogy együtt termékenyek legyenek, és megőrizhessék a földet.

A Genezis teremtéstörténete máskor sem ad sehol a férfinak magasabb rangot vagy több tekintélyt, mint a nőnek.[13] Éppen ellenkezőleg: következetesen egyenlőségüket hangsúlyozza. Isten a férfi oldalából alkotja meg a nőt, és a férfi felismeri: „Ez már csontomból való csont, és testemből való test” (2,23), mert ugyanabból az anyagból vannak (2,21–23). „Atyját és anyját” rangkülönbség nélkül, egymás mellett említi a szöveg (2,24). A házasságban „egyesülnek”, és „egy testté” lesznek (2,24). Mindketten mezítelenek, és nem szégyenkeznek; osztoznak az erkölcsi ártatlanságban (2,25). Együtt esnek kísértésbe, és együtt hágják át Isten parancsát (3,6). Mindketten felismerik, hogy mezítelenek, és takarót varrnak maguknak (3,7). Mindketten elrejtőznek Isten elől (3,8). Ez azt mutatja: mindketten szégyellik, hogy engedetlenek voltak Istennek. Mindketten elhárítják magukról a felelősséget (3,12–13). Isten mindkettőjükhöz közvetlenül szól, és bejelenti nekik bűnük konkrét következményeit (3,9–13.16–19). Mindketten felelősek a saját tetteikért. Az 1Móz 2–3 tehát a nemek egyenrangúságát mutatja be, és nem egy olyan „teremtési rendet”[14], amely a férfiaknak tekintélyt adna a nők fölött.

A férfi uralma a nő fölött nem szerepel Isten eredeti tervében. A férfiuralom első említése az 1Móz 3,16-ban található, ahol a bűneset közvetlen következményeként jelenik meg: „Ő pedig uralkodik rajtad.” Még a férfihierarchia neves pártolói is elismerik, hogy ez „nem előírás arra nézve, aminek lennie kellene”.[15] Mint a bűneset minden más következménye, ez is rosszabbodást jelent. Hogy ezt összeegyeztessék azzal az elméletükkel, hogy a férfi már a teremtés óta a fej, a hierarchia pártolói azt állítják: az 1Móz 3,16 egy *szeretet nélküli* uralom bevezetéséről szól, nem általában a férfiak nők fölötti uralmáról.[16] A szöveg azonban nem azt mondja, hogy csak a szeretet nélküli férfiuralom a bűneset következménye; azt mondja, hogy maga a férfiuralom a bűneset következménye. Az 1Móz 3,16-ban az „uralkodni” messze leggyakoribb szava áll. Ez magától nem kelt rossz uralomra utaló képzetet. A szót még Isten uralmára is használják, amely bizonyára nem rossz uralom! A két nagy bibliai héber szótár ennek a szónak minden ószövetségi előfordulását elemzi, és semmilyen negatív jelentést nem sorol fel hozzá.[17] Ez a szó nem rossz uralmat jelent, hanem egyszerűen „uralmat”. Mivel a férfi uralma a nő fölött maga is a bűneset következménye, a férfi a bűneset előtt nem uralkodhatott a nőn. A férfi uralmának a nő fölött még a legjobb körülmények között is van egy gyakorlati következménye: a nőtől elveszik azt a tekintélyt, amelyet Isten a teremtéskor a férfival egyenrangúan adott neki. Ráadásul sok férfi bu-

kott természete miatt arra használta fel tekintélyi helyzetét, hogy a nőket bántalmazza. Krisztus, az asszony magva, akiről Isten megígérte, hogy széttiporja a kígyó fejét (1Móz 3,15), legyőzte a bűneset hatalmát.

Ezért a bűneset tragikus következményeit nem előmozdítanunk kell, hanem ellenállnunk nekik. Ide tartozik a férfi uralma is a nő fölött.

3.1.2 Nők az Ószövetség többi részében

Az Ószövetség sok olyan nőt magasztal, akik férfiakat vezettek, köztük feleségeket és anyákat. Olyan nőket mutat be, akik Isten áldásával vezettek. Sehol sem céloz arra, hogy nemük miatt alkalmatlanok lettek volna erre. Mirjám prófétanőt Isten küldi el, hogy vezesse Izraelt (Mik 6,4; vö. 2Móz 15,20–21). Débora azok közé a bírák közé tartozik, akiket „az Úr támasztott", és akik „megszabadították Izraelt ellenségei kezéből" (Bír 2,16.18; 4,10.14.24; 5,1–31); prófétanő és egész Izrael legfőbb vezetője (4,4–5). Neki, feleségnek és anyának (5,7), megvolt a hatalma ahhoz, hogy Báráknak, Izrael katonai parancsnokának megparancsolja: „Menj!" (4,6.14), és Bárák ment. Közös tekintéllyel jól együttműködtek: Bárák katonai parancsnokként, Débora főparancsnokként. Eszter királynénak elég befolyása volt ahhoz, hogy Hámán házának és a zsidók 75 000 ellenségének pusztulását előidézze (Eszt 7,1–10; 9,1–32). Márdokeussal együtt „teljes nyomatékkal írt … Eszter parancsa megerősítette ezeket az előírásokat" (9,29–32). A Biblia magasztalja Sába királynőjét (1Kir 10,1–13; 2Krón 9,1–12) és a káldeai királynét (Dán 5,10–12). A héber „királyné" szó egyszerűen a „király" szó nőnemű végződéssel. Csak három olyan személyt, akinek a „király" tőből képzett címe van, dicsér a Biblia kizárólag, és nem bírál soha: ezt a három nőt. A Júda királyairól szóló feljegyzések mindig említik vagy név szerint megnevezik az anyakirálynékat, vagyis a királyok anyját (vö. Jer 13,18; 29,2; 2Kir 24,15). Közéjük tartozott Betsabé, aki trónon ült (1Kir 2,17–19), Maaka (1Kir 15,2.10.13) és Nehusta (2Kir 24,8).

Amikor megtalálták a törvénykönyvet, amelyről azt hitték, hogy elveszett, a papok Hulda prófétanőt kérdezték meg róla, és alárendelték magukat lelki vezetésének. Izrael vezetői, köztük a király, a vének, a próféták és a nép, isteni kijelentésként fogadták el szavát (2Kir 22,14–23,3; 2Krón 34,22–32). Izrael férfi vezetése engedelmeskedett Isten Igéjének, amelyet egy nő mondott ki. Ez indította el Izrael történetének valószínűleg legnagyobb ébredését (2Kir 22,14–23,25; 2Krón 34,29–35,19).

Az Ószövetség egyetlen szövege sem mondja, hogy Isten csak különleges körülmények miatt engedett meg a nőknek ilyen politikai vagy vallási tekintélyt a férfiak fölött. Ezeket az eseteket sehol sem írja le egy bibliai alapelv alóli kivételként. Igaz, Izrael két uralkodónője gonosz volt: Atália (2Kir 11,1–3; 2Krón 22,10–12) és Jezabel (1Kir 18,4). De Izrael királyainak többsége is az volt. Az Írás sem őket, sem Izrael bármely más női vezetőjét nem bírálja azzal az indokkal, hogy a férfiak fölötti tekintély nem illeti meg a nőt. Ehelyett az Ószövetség normálisnak mutatja be, hogy nők vallási és politikai vezető tisztséget töltenek be.

Csak egyetlen jelentős társadalmi vagy vallási vezető tisztséget nem töltöttek be soha nők az Ószövetségben: a papi tisztséget. Ennek oka kézenfekvő: egyes pogány kultuszokban a papnők prostitúcióval vagy kultikus szexuális rítusokkal álltak kapcsolatban. Ezt tiltja az 5Móz 23,18. Isten újra meg újra megtiltotta népének, hogy akár csak annak a látszatát is keltse, hogy a környező népek erkölcstelen szokásait követi.[18] Papnők éppen ezt a látszatot keltették volna. Az ószövetségi eszmény azonban az volt, hogy Izrael egész népe „papok királysága és szent nép" legyen (2Móz 19,6). Az Ézs 61,6 olyan időt jövendöl meg, amikor Isten egész népe pap lesz: „Ti pedig az Úr papjainak neveztettek, Istenünk szolgái-

nak mondanak titeket." Isten az újszövetségi gyülekezetben valósította meg egész népének papságát (1Pt 2,9).

Az Ószövetség prófétái meghirdették, hogy Isten nagyobb prófétai szerepet szánt a nőknek. Mózes ezt írta: „Bárcsak az Úrnak egész népe próféta volna, és adná az Úr az Ő Lelkét reájuk!" (4Móz 11,29). Jóel meghirdette Isten szándékát: „Kitöltöm az én Lelkemet minden testre. Fiaitok és leányaitok prófétálni fognak … Még a szolgáimra, férfiakra és nőkre is kitöltöm azokban a napokban az én Lelkemet" (Jóel 2,28–29); ez az ígéret pünkösdkor teljesedett be (ApCsel 2,14–21).

Isten még a legnagyobb prófétai feladatra is felhasznált nőket: általuk mondta ki az ihletett Írás fontos részeit. Ide tartoznak Mirjám (2Móz 15,21) és Débora énekei (Bír 5,2–31), valamint Anna imádsága (1Sám 2,1–10). Az Újszövetségben is szólt Isten ily módon nők által: Erzsébet énekében (Lk 1,25.42–45) és Mária hálaénekében, a Magnificatban, amely a Szentírás első keresztény magyarázata (Lk 1,46–55). Isten tehát egyáltalán nem zárta ki a nőket abból, hogy férfiakat vezessenek. Éppen ellenkezőleg: világi és lelki vezető feladatokra egyaránt hívott el nőket.

3.2 Jézus és a nők

Jézus minden szavával és tettével példát adott nekünk: a nőket a férfiakkal egyenrangúként kezelte, soha nem alárendeltként vagy szerepükben korlátozottként (Mt 12,49–50; 15,38; 25,31–46; Mk 3,34–35; Lk 8,21; 11,27–28). Az, hogy a nőket egyenjogúként kezelte, ellentmondott kora jogi, társadalmi és vallási szokásainak. Azokban a jogi ügyekben, amelyekben a nők jogai korlátozottak voltak, mint például a házasságtörés és a válás esetében, a férfiakat és a nőket egyformán kezelte. Egy olyan társadalomban, amely a nőket kevésbé értelmesnek és kevésbé erkölcsösnek tartotta a férfiaknál, Jézus tiszteletben tartotta a nők értelmét és lelki képességeit. Ezt mutatják azok a nagy lelki igazságok, amelyeket először nőknek tanított, például a samáriai asszonynak (Jn 4,10–26) és Mártának (Jn 11,25–26).

Egy olyan kultúrában, amelyben a nők vallási képzése rossz szemmel nézett dolog volt, Jézus arra bátorította a nőket, hogy tanítványnőivé legyenek. Amikor például Mária „leült az Úr lábához, és hallgatta" – ez egy tanítványnő testtartása és helye –, Jézus megerősítette őt: „Mária a jobb részt választotta, amely nem vétetik el tőle" (Lk 10,38–42).[19] Általános egyetértés van abban, hogy Jézus idejében a tanítványokat arra képezték, hogy továbbadják egy rabbi tanításait, és hogy rendszerint maguk is tanítókká lettek. A rabbik tanítványai azonban mindig férfiak voltak. Jézus férfi és női tanítványokat egyaránt tanított. Ez arra utal, hogy szándéka szerint nőket és férfiakat egyaránt a hit tanítóivá akart tenni.

Jézus ugyanakkor a tizenkét apostol eredeti körébe csak férfiakat választott. Ők nagy tekintélyű vezető szerepet töltöttek be a korai egyházban. Kizárta-e ezzel Jézus a nőket az egyház vezetéséből? Nem. Az, hogy pusztán férfiakat választott apostolokká, logikailag éppúgy nem zárja ki a nőket a gyülekezet vezetéséből, ahogyan az sem zárja ki a pogányokat vagy a rabszolgákat, hogy szabad zsidókat választott apostolokká. Egyébként is a korai egyház két legbefolyásosabb vezetője Jakab, Jézus testvére (ApCsel 15,13; Gal 1,19),[20] és Pál volt. Egyikük sem tartozott a tizenkettő közé, mégis apostolok voltak – ahogyan egy nő is: Júnia.[21] Miért volna a tizenkettő az egyetlen mércénk a gyülekezet vezetésére nézve, ha a tizenkettő körén kívül más apostolok is kulcsfontosságú vezető tisztséget töltöttek be a gyülekezetben?

Miért választott akkor Jézus az eredeti tizenkét apostolnak csak férfiakat, és nem nőket? Az Újszövetség nem nevezi meg az okait. Valószínű azonban, hogy Jézus két okból választott férfiakat: hogy ne keltsen megbotránkozást, és hogy jelképes megfelelést teremtsen. Ha Jézus nőket is magával vitt volna éjszakai

összejövetelekre, főként a pusztába vagy olyan helyekre, mint a Gecsemáné kert, ez erkölcsi gyanút keltett volna – nemcsak Jézus ellen, hanem a tizenkettő ellen is, akiknek feddhetetlenségére az egyháznak szüksége lesz. Ezenkívül az, hogy Jézus tizenkét szabad zsidó férfit nevezett ki, megfelelt Izrael tizenkét fiának, illetve törzsének, és erősítette a gyülekezet mint „új, illetve megújult Izrael" jelképét. Az, hogy Jézus tanítványnőket is választott (lásd fent), ráadásul azt mutatja: a tizenkét férfi apostol kiválasztásával nem akarta kizárni a nőket a gyülekezet vezetéséből.

Jézus azt sem akadályozta meg, hogy nők hirdessék az evangéliumot férfiaknak. Az első keresztény misszionárius egy samáriai asszony volt: „Abból a városból pedig sokan hittek Őbenne a samaritánusok közül az asszony beszédéért" (Jn 4,39; vö. 4,28–42). Az első ember, akit a feltámadott Krisztus felkeresett, Mária Magdolna volt. Őt bízta meg azzal, hogy hirdesse az evangéliumot feltámadásáról és közelgő mennybemeneteléről Istenhez, az Atyához (Jn 20,14–18). Mivel az „apostol" egyszerűen „küldöttet" jelent, helyénvaló azt mondani, hogy Krisztus őt az apostolok apostolává tette. Krisztus új meghatározást adott a vezetésnek: alázatos, szolgáló vezetésként (pl. Jn 13,3–17). Az ilyen vezetés Krisztus szolgálatában a nőkhöz legalább annyira illik, mint a férfiakhoz.

3.3 Pál és a nők: az egyenrangúság szószólója

Pál háromféleképpen erősíti meg a férfi és a nő egyenrangúságát: nőket nevez meg munkatársnőkként, akik a férfiakkal vállvetve állnak a szolgálatban. Sok olyan teológiai igazságot képvisel, amelyekből a férfiak és a nők egyenrangúsága következik. És kifejezetten hangsúlyozza egyenrangúságukat.

3.3.1 Pál megerősítései a szolgálatban álló nőkről

A Róm 16,1–16-ban Pál sok embert köszönt név szerint. Közülük tízet a keresztény szolgálatban álló munkatársnak nevez. A tíz személy közül hét nő: Fébé, „a kenkhreai gyülekezet diakónusnője" (16,1) és „sokaknak elöljárója[22], nekem magamnak is" (16,2); Júnia, „aki kiemelkedő az apostolok között" (16,7)[23]; Priszka, „munkatársam Krisztus Jézusban" (16,3; vö. Fil 4,3); valamint Mária, Trifaina, Trifósza és Perszisz, akik „buzgón munkálkodtak az Úrban" (16,6.12). Az 1Kor 16,16-ban Pál arra szólítja fel a hívőket, hogy „rendeljék alá magukat minden munkatársnak". Az 1Thessz 5,12 „azokat, akik munkálkodnak köztetek", úgy írja le, mint „akik elöljáróitok az Úrban, és intenek titeket". Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Pál ezeket a nőket nem egyszerűen hívőkként sorolja fel, hanem a szolgálat vezetőiként. Pál ebben a szakaszban sok hívőt köszönt, de csak tíz személyt nevez a szolgálat vezetőjének, és közülük hét nő. A három férfi Akvila, Andronikusz és Urbanusz. Az első kettőt feleségükkel együtt említi, ami közös tekintélyüket húzza alá. ***Az, hogy Pál egy nyilvános közösség vezetői között ilyen magas arányban nevez meg nőket, egyedülálló az ókori görög irodalom egész történetében. Arra utal, hogy a korai egyházban a nők olyan mértékben vezettek, amely a korabeli kultúrában rendkívüli volt.***

3.3.2 Pál teológiájából következik a férfi és a nő egyenrangúsága

Pál megerősíti, hogy a férfiak és a nők egyaránt „Isten képmására teremtettek", és egyaránt „Krisztusban" vannak. Rájuk bízatott az uralom a föld fölött, és mindketten megkapták a teremtési megbízatást és Isten áldását. Teológiájának sok alapelve szükségszerűen magában foglalja egyenrangúságukat: a szolgáló vezetés, a „kölcsönös alárendelődés" a gyülekezetben és a házasságban, Krisztus testének egysége, minden hívő papsága, a Lélek ajándékai mindenki számára, a Krisztusban való szabadság, a már elkezdődött végidő, az új teremtés és az a kijelentés, hogy Krisztusban „nincs különbség férfi és nő között".[24]

3.3.3 Pál kifejezett megerősítése a férfi és a nő egyenrangúságáról

Két helyen (Gal 3,28 és 1Kor 11,11) Pál kifejezetten amellett foglal állást, hogy a nők és a férfiak egyenjogúak a gyülekezet életében.

A Gal 2,11–3,28-ban hangsúlyozza: ha a gyülekezetben egy társadalmi csoportot egyenlőtlenül kezelnek – a nők csoportját is beleértve –, az ellentmond az evangéliumnak. Megfeddi a zsidókeresztényeket, köztük kifejezetten Péter apostolt. Ők nem kezelték egyenrangúként a pogánykeresztényeket, sőt nem voltak hajlandók velük enni. Pál így érvel: a keresztények megváltottként egyedül Krisztusban nyerik el identitásukat. Ezért ellentmond az evangéliumnak, ha a gyülekezetben származás, vagyon vagy nem szerint osztanak rangot vagy kiváltságokat: „Nincs különbség zsidó és görög között, nincs különbség rabszolga és szabad között, nincs különbség férfiak és nők között, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban." Ezek mind társadalmi kategóriák, és a „Krisztus Jézusban" a gyülekezetet jelenti. Ezért a Gal 3,28 a legnyilvánvalóbban a gyülekezeten belüli társadalmi kapcsolatokra vonatkozik. Később maga Péter vált példaképpé abban, hogy megbánja a hívők ilyen egyenlőtlen kezelését, és gondolkodásmódját megváltoztassa: a 2Pt 3,15–16-ban „szeretett testvérünkről, Pálról" beszél, és „minden levelének" bölcsességét „Írásként" ismeri el.

Egyesek azt mondják, hogy ez a szakasz csak arról szól, ki üdvözülhet, és nincs kihatással a gyülekezet életére. Ők azonban félreértik, mit mond a szakasz az üdvösségről, és figyelmen kívül hagyják a történelmi és kulturális összefüggést, valamint a szöveg megfogalmazásából adódó következtetéseket.[25] ***A szakasz elválaszthatatlanul összekapcsolja az üdvösséget a gyülekezet társadalmi életével.*** Mint Pál minden írásában, a Krisztusban kapott megváltás itt sem választható el a Krisztus testében, a gyülekezetben élt élettől. A kulturális összefüggés is fontos: a Gal 3,28 elutasítja azokat az elképzeléseket, amelyeket egy mindennapos zsidó imádság közvetített. Ebben az imádkozó hálát adott Istennek, hogy nem pogánynak, rabszolgának vagy nőnek született. Ezeknek a csoportoknak ugyanis nem volt meg az a kiváltságuk, hogy a törvényt tanulmányozzák. Ha Pál elutasítja ezeket a megkülönböztetéseket, akkor ebből az ellenkezője következik: mindezek a csoportok egyenrangúak a gyülekezet gyakorlati életében – mert mindnyájan egyek Krisztusban.

A Gal 3,28 szoros párhuzama az 1Kor 11,11: „Mindazáltal sem a nő nincs elválasztva[26] a férfitól, sem a férfi a nőtől az Úrban." Pál ezt olyan összefüggésben mondja, amelyben megerősíti: a nők a férfiakhoz hasonlóan vezethetik a gyülekezet nyilvános összejöveteleinek legfontosabb tevékenységeit – az imádságot (az istentisztelet függőleges dimenzióját) és a prófétálást (az istentisztelet vízszintes dimenzióját). A feltétel csupán az, hogy eközben se a házasságot, se a keresztény erkölcsöt ne kérdőjelezzék meg.[27] Következésképpen az a kijelentés, hogy a férfiak és a nők „az Úrban" nincsenek elválasztva, legalábbis ezekre a gyülekezeti vezető tevékenységekre érvényes. A vers első szava, a „mindazáltal", a görögben azt jelzi, hogy az utána következő mondat a szöveg legfontosabb pontja. Pál ugyan eltérő hajviseletet kíván a férfiaktól és a nőktől (11,14–15), hogy frizurájukat ne értsék az erkölcstelenség jelének. A nyilvános istentiszteletről szóló legfontosabb mondanivalója azonban más: nyomatékosan elutasít Krisztusban mindenféle nemek szerinti elválasztást. Ezért üdvözli, ha férfiak és nők egyaránt imádsággal és prófétálással vezetik az istentiszteletet.

3.3.4 Pál megerősítései a férj és a feleség egyenrangúságáról

Az 1Kor 7-ben, a házasságról szóló legrészletesebb fejtegetésében Pál tizenkét különböző kérdésben pontosan ugyanazokat a feltételeket, lehetőségeket, jogokat és kötelességeket nevezi meg a férfira és a nőre nézve. E pontok mindegyikében egyenjogúként szólítja meg a férfiakat és a nőket. Pál ismételten

szimmetrikusan kiegyensúlyozott megfogalmazásokat használ, hogy ezt az egyenrangúságot hangsúlyozza. A következő tizenkét téma ezt világossá teszi: Pál hangsúlyozza, hogy a férj és a feleség egymáshoz tartozik (2. v.). Kölcsönös házastársi jogaik vannak (3. v.), kölcsönös hatalmuk van egymás teste fölött (4. v.), és kölcsönös szexuális kötelességeik vannak (5. v.). Mindkettőjüket arra szólítja fel, hogy ne váljanak el, és ne bontsák fel a házasságot (10–13. v.). Mindketten megszentelik a másikat és gyermekeiket (14. v.). Mindketten szabadok, ha a másik elhagyja őket (15. v.). Mindkettőjüknek lehet a másikra üdvözítő hatása (16. v.). Mindketten szabadon házasodhatnak (28. v.). Mindketten összpontosíthatnak egyedülállóként Krisztusra (32. és 34b v.), vagy házasként arra, hogy a másiknak tetszenek (33–34a és 34c v.). Pál még ezt is írja: „a férj sem ura a maga testének, hanem a felesége" (7,4). Richard Hays találóan állapítja meg, mennyire forradalmi volt ez: „Pál olyan képet ad a házasságról, amely minden addigi mintát szétfeszít: olyan kapcsolatot, amelyben a felek kölcsönös alárendelődésben kötődnek egymáshoz."[28]

Hasonló a helyzet az Ef 5,21–22-ben: a feleség alárendelődése kifejezetten része a kölcsönös alárendelődésnek. Mindketten önként és szeretetben rendelik alá magukat egymásnak.[29] Pál a feleségeket és a férjeket egyaránt arra hívja, hogy engedjék át egymásnak az elsőbbséget, és gondoskodjanak egymásról. Krisztus minden hívő példaképe, a feleségeké és a férjeké egyaránt (5,2). Hogy mit ért Pál azon, amikor Krisztust „fejnek" nevezi, azt a 23. versben mutatja meg: a „fejet" nyomatékosan egyenlővé teszi a „megmentővel" – „Krisztus az egyház feje, Ő a test megmentője."

Mit tesz Krisztus mint „megmentő" (vagy „üdvözítő")? Pál elmagyarázza: „Krisztus odaadja Önmagát" az egyházért (5,25), és „táplálja és gondozza" azt (5,29). Ez azt mutatja: Pál a „fej" szót a görög nyelv elterjedt „forrás" jelentésében használja. Itt Krisztusra mint az egyház számára a szeretet és a gondoskodás forrására céloz.[30] Pál arra hívja a férjeket, hogy feleségük „fejeként" kövessék Krisztus mint „fej" példáját: szeressék, lássák el és becsüljék meg feleségüket (5,25–29). Ez a megbecsülő, tápláló szeretet indítja a feleséget alárendelődésre – nem a tekintély hierarchiája (5,23).

A Biblia helyesli, hogy a nők otthon vezessenek. Pál a férjeket és a feleségeket gyermekeikkel kapcsolatban egyformán kezeli (Ef 6,1–2; Kol 3,20), és arra szólítja fel a feleségeket, hogy „uralkodjanak a házuk fölött" (szó szerint: „legyenek a ház úrnői", görögül *oikodespoteo*, 1Tim 5,14). Ha ez nem vezetés a házban, akkor mi?

3.4 Pál és a nők: a patriarchátus pártolója?

Bár Pál sokféleképpen megerősíti a nemek egyenrangúságát, makacsul tartja magát az az elképzelés, hogy ő a férfiak uralma mellett állna ki a gyülekezetben. Vajon miért? Elsősorban néhány igehely népszerű értelmezése miatt: 1Tim 2,12 („A tanítást pedig nem engedem meg az asszonynak, sem hogy a férfin uralkodjék"); 1Tim 3 és Tit 1 (csak férfi felügyelőket írnak elő); valamint 1Kor 14,34–35 („Az asszonyok hallgassanak a gyülekezetekben"). A következő elemzés leleplezi e versek elterjedt magyarázatainak hibáit, és megmutatja, hogy Pál a nemek egyenrangúságának következetes híve.

3.4.1 1Tim 2,12

Megtiltja-e az 1Tim 2,12 a nőknek, hogy tanítsanak vagy tekintélyt gyakoroljanak a férfiak fölött? Nem, tulajdonképpen nem. Pál ezt írja az 1Tim 2,11–12-ben: „Az asszonyok teljes alárendelődéssel tanuljanak. Nem engedem meg, hogy egy nő tanítson, és [ezzel összefüggésben] tekintélyt bitoroljon egy férfi fölött."[31] Nyelvtanilag a tilalom az akkor fennálló helyzetre vonatkozik. A szövegben semmi sem mondja, hogy általános érvénnyel bírna. A „nem engedem meg" megfogalmazásban álló ige inkább egy

jelenleg érvényes, mint egy egyetemes tilalom mellett szól – különösen ebben a nyelvtani alakban: egyes szám első személy, jelen idő, kijelentő mód.

A BDAG[32] szótár (150. o.) a kulcsige jelentését így határozza meg: „önálló tekintélyi helyzetet bitorolni". A New International Version (2011-es revízió) helyesen fordítja így: „***tekintélyt bitorolni***". Ahol ez az ige „tekintélyt bitorolni" jelentésben előfordul, mindig a tekintély jogosulatlan igénybevételéről van szó. Ebben a versben nem a „tekintélyt gyakorolni" újszövetségi standard szava áll. Még a hierarchia pártolóinak legfontosabb könyve sem említi lehetséges jelentésként Pál korára nézve ennek a kulcsszónak a vizsgálatában sem a „tekintélyt gyakorolni", sem a „tekintélye van" jelentést – a „tekintélyt bitorolni" jelentést viszont igen.[33] Következésképpen Pál nem tiltja meg a nőknek, hogy tekintélyt gyakoroljanak a férfiak fölött. Inkább azt tiltja meg a nőknek, hogy jogosulatlanul tekintélyt bitoroljanak egy férfi fölött. Ennek oka az efézusi tévtanítások okozta, folyamatban lévő válság.

Pál tehát nem két dolgot tilt meg – azt, hogy a nők tanítsanak, és azt, hogy tekintélyt bitoroljanak a férfiak fölött. Csak egyet tilt meg: hogy a nők maguknak bitorolják a tekintélyt a férfiak tanítására. Ebben a versben a görög *oude* a „tanítani" és a „tekintélyt bitorolni" két elemét köti össze, hogy egyetlen gondolatot fejezzen ki. Ez jellemző arra, ahogyan Pál ezt a kötőszót használja.[34] Miért tiltja meg azonban Pál ezen a helyen a nőknek, hogy maguknak bitorolják a tekintélyt a férfiak tanítására? Két okot hoz fel.

Először: ha a nők a gyülekezet felhatalmazása nélkül bitorolták maguknak a tekintélyt a férfiak tanítására, az tiszteletlenség volt a férfiakkal szemben. Őket pedig tisztelniük kellett, mert a férfi a forrás, amelyből a nő származik (2,13; vö. 1Kor 11,8.11–12).

Másodszor: néhány nőt hamis tanítók elcsábítottak, úgyhogy a Sátánt követték (2,14; vö. 5,13–15). Pál már korábban megtiltotta a tévtanítóknak, hogy jogosulatlanul tanítsanak (1,3). Itt hasonló módon korlátozza a nőket. Ők ***az egyetlen csoport, amelyről Pál azt mondja, hogy a tévtanítók elcsábították.***

Az 1Tim 2,12-ben Pál ***nem*** tiltja meg az olyan efézusi nőknek, mint Priszcilla (aki a 2Tim 4,19 szerint Efézusban volt), hogy szabályszerűen átruházott vagy elismert tekintélyt vállaljanak. Végül is az Apostolok cselekedetei elismeréssel említi, hogy ő Apollósnak „nyilvánvalóbban kifejtette az Isten útját" (ApCsel 18,26). Lukács és Pál görög szokás szerint a férj nevével elöl mutatja be a házaspárt: Akvila és Priszcilla (ApCsel 18,2; 1Kor 16,19). Azonban minden olyan szakaszban, amely aktív szolgálatukról szól – a görög szokással ellentétben – Priszcillát nevezik meg elsőként (ApCsel 18,18.26; Róm 16,3). Ez szinte biztossá teszi, hogy jelentős, ha nem éppen meghatározó szerepet játszott közös szolgálatukban. Nem meglepő tehát, hogy Pál két leghosszabb munkatársi listájában (2Tim 4,19–21 és Róm 16,1–16) elsőként Priszkát köszönti. Ennek során nevének tiszteletteljesebb alakjával nevezi meg, amelyet mindig használ. Hasonló a helyzet Fébével. Ő vitte el Pál küldötteként a római levelet (Róm 16,1–2). Ezért természetesen ő válaszolt a római keresztények e levéllel kapcsolatos kérdéseire is. Így ő volt a levél első magyarázója, és közben felnőtt férfiakat is tanított. ***Mindez azt mutatja: az 1Tim 2,12 semmiképpen sem tilthatja meg az olyan nőknek, mint Priszcilla és Fébé, akiknek elismert tekintélyük volt, hogy férfiakat tanítsanak. A vers csupán azt tiltja meg az elismert tekintély nélküli nőknek, hogy maguknak bitorolják a tekintélyt egy férfi tanítására.***

3.4.2 A felügyelőkkel szemben támasztott követelmények: 1Tim 3 és Tit 1

Előírja-e Pál, hogy minden felügyelő férfi legyen? Éppen ellenkezőleg: Pál minden hívőt arra bátorít, hogy törekedjen felügyelővé lenni: „Megbízható ez a beszéd: bárki, aki arra törekszik, hogy felügyelő legyen, nemes feladatra törekszik" (1Tim 3,1). ***A görögben a „bárki" nemileg semleges szó. Ez azt jelenti: az ajtó éppúgy nyitva áll a nők, mint a férfiak előtt.*** Bátorítaná-e Pál a nőket arra, hogy olyan

tisztségre törekedjenek, amely tilos számukra? Pál világossá teszi, hogy végig a „bárki" marad az alany: az 5. versben megismétli a „bárki" szót, és a felügyelők feltételeinek párhuzamos listájában, a Tit 1,6-ban is a „bárki" az alany. ***Ellentétben azzal, ahogyan a legtöbb fordítás visszaadja, a gyülekezeti vezetők feltételeinek görög szövegében az 1Tim 3,1–13-ban és a Tit 1,5–9-ben egyetlen hímnemű névmás sincs.***

És mi a helyzet azzal, hogy az 1Tim 3,2.12 és a Tit 1,6 szerint a felügyelők „egy feleség férjei" legyenek? A görögben szó szerint ez áll: „egy feleségű férfi". Ebben a szövegben nemcsak „férfi" áll, hanem „egy feleségű férfi". Az egész kifejezést egyetlen szólásként kell érteni. Egyesek ragaszkodnak ahhoz, hogy a „férfi" szót kiemeljék, és önkényesen kiszakítsák az összefüggésből. Ebből új követelményt vezetnek le: minden felügyelőnek „férfinak" kell lennie. Ez éppolyan értelmetlen, mint azt állítani: mivel a „Fahrerflucht" (cserbenhagyás, szó szerint: „sofőrmenekülés") bűncselekmény, a „menekülés" is bűncselekmény volna. A legtöbb tudós, a hierarchia pártolóit is beleértve, úgy érti az „egy feleségű férfi" kifejezést, hogy a többnejűek vagy a szexuálisan hűtlen férfiak ki vannak zárva a felügyelői feladatból.[35]

Ennek ellenére egyesek ragaszkodnak ahhoz, hogy ez a hely ezenfelül a nőket is kizárja. Ebbe a szólásba azonban nem szabad kettős jelentést belelátni: egyrészt a többnejűek kizárását, másrészt azt az általános követelményt, hogy a felügyelőknek férfiaknak kell lenniük. Ez nem jogos. Ugyanezzel a logikával Pálnak a felügyelőkkel szemben támasztott legtöbb más, több szóból álló követelménye is képtelenné válna. Minden felügyelőnek legyen „saját háznépe" rabszolgákkal és több olyan „gyermekkel", akik elég idősek ahhoz, hogy „higgyenek", és „teljes tisztességgel" alá legyenek rendelve? ***Mivel az 1Tim 3,11 a női diakónusok feltételeit nevezi meg, ugyanaz az „egy feleségű férfi" kifejezés a diakónusokkal szemben támasztott követelmények között a 3,12-ben nem zárhatja ki a nőket.*** Ezért önkényes és jogtalan az „egy feleségű férfi" kifejezésbe azt a követelményt belelátni, hogy a felügyelőknek férfiaknak kell lenniük.[36]

A görögben egyszerűen szokásos, hogy nyelvtanilag hímnemű alakokat használnak, amikor férfiakból és nőkből álló csoportról van szó.[37] Egy kiváló lelkipásztor és professzor, aki a patriarchátust pártolja, megállapítja: az egész Bibliában a férfiakhoz intézett tilalmak rendszerint a nőkre is érvényesek. Így magyarázza: „Mint általánosan elismert, … a férfias jellegű szóhasználattal élő normákat általában úgy kell értelmezni, hogy mindkét nemet magukban foglalják – hacsak valami más nem szól ez ellen."[38] Jézusnak az 5Móz 24-hez fűzött magyarázata a Mk 10,12-ben ezt megerősíti. A monogámia elve, amely az „egy feleségű férfi" kifejezésben megjelenik, a férfiakra és a nőkre egyaránt érvényes, éppúgy, ahogyan a „ne kívánd a te felebarátod feleségét" (2Móz 20,17) egyaránt érvényes arra a férfira vagy nőre, aki felebarátja házastársát kívánja. Ezért az „egy feleségű férfi" legpontosabb és legszó szerintibb fordítása: „***monogám***". Ez a fordítás adja vissza a legjobban, hogy a görögben a hímnemű alakok rendszerint mindkét nemet magukban foglalják. És eltalálja e szólás természetes jelentését a 12. versben.

3.4.3 1Kor 14,34–35

Az 1Tim 2 tehát nem tiltja meg minden nőnek, hogy tanítson vagy tekintélyt gyakoroljon a férfiak fölött, és az 1Tim 3 és a Tit 1 nem tiltja meg a nőknek, hogy presbiterek legyenek. De megparancsolja-e az 1Kor 14,34–35 a nőknek, hogy hallgassanak a gyülekezetben? Igen. Valójában ez az egyetlen parancs az egész Bibliában arra, hogy a nők hallgassanak. E versek világos kijelentése háromszor ismétlődik – a lehető legnagyobb nyomatékkal: „Az asszonyok hallgassanak a gyülekezetekben, mert nem szabad nekik beszélniük ... gyalázat egy asszonynak a gyülekezetben szólni." A 35. vers még egy tekintélyes nőnek, egy feleségnek is megtiltja azt a legjogosabb formát, amelyben egy nő a gyülekezetben megszólalhat: hogy kérdéseket tegyen fel, mert tanulni akar valamit. Ezzel világos: a tilalom minden nő minden

megszólalására vonatkozik a gyülekezet nyilvános összejövetelein. Nem csupán korlátozott megszorításról van szó. Ez megfelelt az ókori világ elterjedt felfogásának, ahogyan az zsidók, görögök és rómaiak körében egyaránt elterjedt volt.[39] De hogyan lehet Pál a nemek egyenrangúságának következetes híve, ha ezt a parancsot adta? Következetlenné vagy ellentmondásossá teszi ez Pált – és magát a Bibliát?

Ezek a versek évszázadok óta fejtörést okoznak a tudósoknak, már a korai egyházatyáknak is. Mert kifejezetten ellentmondanak annak, amit ugyanaz a fejezet mond, hogy „mindenki" taníthat és prófétálhat (5., 24., 26., 31. v., vö. 39. v.). Ellentmondanak a 11,5–6-nak is, ahol Pál megerősíti, hogy a nők prófétálnak – nem is beszélve arról, hogy Pál máskor is kiáll a nemek egyenrangúsága mellett. Azért is rejtélyesek, mert „a törvény" (14,34) használata itt kivételt jelent. Mindenütt máshol, ahol Pál „a törvényre" hivatkozik, az Ószövetséget idézi – itt azonban nem. ***Ellentétben azzal, amit a 34. vers állít, az ószövetségi törvény sehol sem parancsolja meg a nőknek, hogy az istentiszteleti összejöveteleken alárendeljék magukat, még kevésbé, hogy hallgassanak. Éppen ellenkezőleg: többször is arra bátorítja a nőket, hogy nyilvánosan hirdessék Isten Igéjét.*** Így szól például a Zsolt 68,12 (a héber szöveg számozása szerint): „Az Úr ad vala beszédet; az örömhírmondó asszonyok nagy sereg." Mivel az 1Kor 14,34–35 ellentmond a bibliai tanításnak közvetlen összefüggésében és más helyeken is, a nőkre vonatkozó korlátlan tilalom, hogy a gyülekezetben beszéljenek, csaknem kétezer éven át zavarba ejtette az olvasókat.

Sok tudós Pál parancsának tartja az 1Kor 14,34–35-öt. Hogy Pált (és a Bibliát) ellentmondásmentessé tegyék, a magyarázatok egész sorát javasolták, amelyeknek a hallgatásra vonatkozó háromszoros követelményt kellene korlátozniuk. Ezek mindegyike ellentmond a szöveg világos jelentésének. Megpróbálják a tiltott beszédet egy bizonyos fajta beszédre korlátozni, például a próféciák megítélésére, zavaró fecsegésre, nyelveken szólásra, tanításra vagy prófétálásra. Ezek a szűk értelmezések nem illenek a „hallgatni" és a „beszélni" szavak tág jelentéséhez, amelyek a szövegben minden korlátozás nélkül állnak. Nem illenek a 35. versben megnevezett tiltott beszéd példájához sem: a feleségekhez, akik kérdéseket tesznek fel, mert tanulni akarnak valamit. Éppen a beszédnek ezt a fajtáját, amelyet a 35. vers kifejezetten megtilt, engedik meg a szűk értelmezések! Következésképpen a „beszélni" jelentését nem szabad olyan dolgokra korlátozni, mint a próféciák megítélése, a zavaró fecsegés, a nyelveken szólás, a tanítás vagy a prófétálás. ***Ezen túlmenően a tiltott beszéd korlátozására tett minden kísérlet ellentmond a hallgatásra vonatkozó háromszoros (és így maximális), korlátlan követelménynek ebben a szakaszban.***

A tiltott beszéd korlátozására tett minden kísérlet tehát kudarcot vall. Hogyan lehet akkor a 34–35. verset összeegyeztetni azzal, hogy Pál ugyanabban a fejezetben és a 11. fejezetben többször megerősíti, hogy a nők prófétálhatnak, és hogy máskor is kiáll a nemek egyenrangúsága mellett? A legjobb válasz abból a felfedezésből adódik, hogy ezek a versek eredetileg nem jelenlegi helyükre, a 33. vers után tartoztak. Ez a legkorábbi kéziratokból derül ki. A „nyugati" szöveg minden görög kéziratában a 34–35. vers a 40. vers után áll.[40] A többi kéziratban a 33. vers után állnak. Egy írnok számára teljesen atipikus és szokatlan lett volna, hogy ezeket a verseket a 33. vers mögül a 40. vers mögé helyezze át, vagy fordítva.

Pál leveleinek egyetlen kéziratában sem helyeztek át ilyen messzire, felismerhető ok nélkül egy hasonló hosszúságú szakaszt. Ezzel szemben a következő volt a szokás: ha egy írnok észrevette, hogy másolás közben véletlenül kihagyott egy szót vagy egy mondatot, a szöveget a lapszélen pótolta. A Vatikáni kódexben (Codex Vaticanus) például húsz olyan hely van, ahol Máté evangéliumában régi unciális írással írt szöveg áll a lapszélen. Ugyanilyen szokásos volt egy második lépés is: aki egy újszövetségi kéziratot lemásolt, a lapszélen talált szöveget ott illesztette be a főszövegbe, ahol véleménye szerint a legjobban

illett. Ma is így viszi át egy titkárnő a lapszéli jegyzeteket a levél szövegébe, amikor egy kijavított levelet újra legépel. Ezt a szokást a Nestle–Aland 28. kiadása igazolja: a Vaticanus húsz lapszéli szövege közül tizenhét gyakorlatilag Máté evangéliumának minden fennmaradt kéziratában a főszövegben áll. Az úgynevezett átírási valószínűség – vagyis az a kérdés, hogy egy másoló mit tett a legvalószínűbben – ezért a következő mellett szól: valaki először egy kézirat lapszélére írta azt a parancsot, hogy a nők hallgassanak. Későbbi másolók aztán vagy a 33. vers után, vagy a 40. vers után illesztették be a szövegbe.[41] Végül már a józan ész is azt mondja, hogy valami szokásos valószínűbb, mint valami olyan rendkívüli, amelyre nincs más példa.

Mivel lapszéli szövegről van szó, jelentését nem a szövegösszefüggés határozza meg, és célját is nehezebb felismerni. Különösen azt nem tudjuk, hogy ez a lapszéli szöveg olyasmit mond-e, amit Pál megerősít vagy tagad. Ez természeténél fogva kevésbé szilárd alappá teszi teológiai vagy gyakorlati érvek számára. ***Talán arról a hamis próféciáról van szó, amelyre Pál gondolt, amikor közvetlenül ezután arról beszélt, aki „prófétának tartja magát" (37. v.).*** Valószínűtlen, hogy Pál a saját kezével írta volna a lapszélre a 14,34–35-öt. Mert nagy betűivel egy szokásos lapszélre nem fért volna ennyi szöveg (Gal 6,11; 2Thessz 3,17). Az viszont lehetséges, hogy írnokát utasította arra, hogy a szöveget a lapszélre írja. Akkoriban elsöprő kulturális egyetértés uralkodott abban, hogy a nők ne beszéljenek a nyilvánosság előtt. Ezért szinte bármelyik olvasó a lapszélre írhatta a 34–35. verset. Ezzel azt akarhatta megakadályozni, hogy Pál ismételt felszólítása, hogy mindenki prófétáljon, a nőkre is érvényes legyen. Hogy ki írta ezeket a szavakat a lapszélre, miért és mikor, csak sejthetjük. Ezért kétséges, hogy Páltól származnak-e – és ha igen, egyetért-e velük, vagy elutasítja őket. ***Ezért ezt a parancsot, hogy a nőknek hallgatniuk kell a gyülekezetben, nem szabad normatív teológia vagy gyülekezeti gyakorlat megalapozására használni. Valójában az volna a legésszerűbb a bibliafordítások számára, ha ezt a lapszéli megjegyzést ott helyeznék el, ahonnan meglehetős biztonsággal ered: a lapszélen, lehetőleg lábjegyzetben.***

Egyesek talán megrémülnek, amikor azt hallják, hogy ezeket a verseket a lapszélre kellene tenni. Attól félnek, hogy ez alááshatja a hagyományozott szöveg megbízhatóságába vetett bizalmat. Ez az aggodalom azonban alaptalan. Az 1Kor 14,34–35 egyedülálló eset – az egyetlen hely Pál leveleiben, ahol ilyen nagy szövegtömb a különböző kéziratokban egymástól ilyen távoli helyeken fordul elő, anélkül hogy erre elfogadható magyarázat volna. Az itt egy lapszéli szöveg mellett szóló kézirati bizonyítékok ezért nem igazolják, hogy a Szentírás bármely más szakaszát is lapszéli szövegnek minősítsük.

A legtöbb tudós, aki ragaszkodik a Szentírás tévedhetetlenségéhez,[42] azon a véleményen van, hogy néhány szakasz eredetileg nem állt a szövegben, még ha sok Bibliában ki is nyomtatják őket. A kérdés tehát nem az, hogy szabad-e valaha is verseket a lapszélre tenni, hanem az, hogy ebben a konkrét esetben jogos-e ezt megtenni. Még a hierarchia pártolói is elismerik, hogy néhány szakasz – hosszabbak is – nem tartozik az eredeti szöveghez. Ide tartozik például a házasságtörésen ért asszony elbeszélése (Jn 7,53–8,11).[43] Az a parancs, hogy a nők hallgassanak a gyülekezetben, sok közös vonást mutat a Jn 7,53–8,11-gyel, amelyek arra utalnak, hogy szintén nem tartozik a szöveghez.[44] Arra a feltevésre, hogy a nők hallgatásáról szóló szakaszt később toldották be, még több egyértelmű bizonyíték van, mint a házasságtörő asszony elbeszélése esetében.[45] Mindezen bizonyítékok fényében aligha meglepő, hogy J. A. Fitzmyer szerint ***„a mai írásmagyarázók többsége" későbbi betoldásnak tartja az 1Kor 14,34–35-öt. Közéjük tartoznak olyan vezető evangéliumi szövegkritikusok is, mint Gordon Fee***.[46]

Talán Pál mégis arra utasította írnokát, hogy a 34–35. verset a lapszélre írja. Akkor az e versek és az ő tanítása közötti ellentmondások azt mutatják: valószínűleg azért tette, hogy rögzítse annak a hamis próféciának a tartalmát, amelyre a közvetlenül utána következő feddéseiben, a 36–37. versben gon-

dolt: „Avagy tőletek származott-e az Isten Igéje?” és „Ha valaki prófétának vagy ihletettnek tartja magát, tudja meg, hogy amit nektek írok, az az Úr parancsa”. Akárki írta is a szöveget, és akármiért: az 1Kor 14,34–35-öt a bizonyossággal határos valószínűséggel először a lapszélre írták. És nagyon valószínű, hogy valaki más későbbi betoldása, nem Pálé. Ezért ez a hely kétes alap arra, hogy megtiltsuk a nőknek a gyülekezetben való beszédet.

3.5 Következtetés

A Szentírás kijelentései a férfiak és a nők egyenrangúságáról, valamint azok a kijelentései, amelyek olyan nőkről szólnak, akiket Isten arra hívott el, hogy a férfiak mellett vagy fölött tekintélyt gyakoroljanak, világosak és számosak. Aki mindegyiket megpróbálja tagadni, olyan, mint egy ember, akit elsodor a lavina, és ezt gondolja: „Minden sziklatömb és minden hócsomó elől kitérek, egyik a másik után. Egyik sem talál el.” A lavina egésze elől nem lehet elmenekülni. Ugyanígy nem lehet kitérni az elől sem, amit a Szentírás egésze mond a férfiak és a nők Istentől kapott egyenlő helyzetéről és tekintélyéről. A Biblia a férfiakat és a nőket egyaránt arra tanítja, hogy alázattal gyakoroljanak tekintélyt, ahogyan a Lélek vezeti őket, és ahogyan Krisztus megparancsolta. A férfiak és a nők egyenrangúságának bibliai bizonyítékai a gyülekezet életében vitathatatlanok. Ez az egyenrangúság nemcsak a fent tárgyalt, kifejezetten nőkről szóló helyeken mutatkozik meg. Átjár minden „egymást”-igehelyet, és gyakorlatilag minden parancsot és minden bátorítást a Bibliában. Kijelentései és történetei mindnyájunknak szólnak, és Isten azt akarja, hogy teljes szívvel és fenntartás nélkül éljünk szerintük – anélkül, hogy félnénk átlépni a nemi szerepek emberi kéz alkotta határát, amely idegen a bibliai tanítástól.

A szerző

PHILIP B. PAYNE, PhD újszövetségi tudományokból, Cambridge-i Egyetem, az Újszövetség szövegkritikájával és Jézus példázataival kapcsolatos kutatásairól, valamint *Man and Woman, One in Christ* (Zondervan, 2009) című könyvéről ismert. Újszövetségi tárgyakat tanított a következő felsőoktatási intézményekben: University of Cambridge, Trinity Evangelical Divinity School, Gordon-Conwell Theological Seminary, Bethel Seminary és Fuller Seminary Northwest.

4 Ajánlott könyvek

4.1 Német nyelvű könyvek

Néhány könyv (jelenleg) már csak antikváriumban kapható.

Bielefeld, Frauke. Die Sache mit der Rippe: Die himmlische Idee von den Geschlechtern. Asslar, 2007.

Bushnell, Katharine C. Wach auf Eva! Erkenne die biblische Wahrheit von Gottes ursprünglicher und unveränderter Absicht der vollen Gleichstellung der Frau. Megrendelés: christian@rvbeese.de

Cunningham, Loren és David Joel Hamilton. Warum nicht! Frauen in christlich-kirchlichen Führungspositionen. Altensteig, 2014.

Haubeck, Wilfrid és Wolfgang Heinrichs (szerk.). Pastorinnen: Aspekte zu einem aktuellen Thema. Theologische Impulse. Witten: Bundes-Verlag, 2008.

Krüger, Hartmut. Frauen im Pietismus: Ihr Dienst – ihre Verantwortung – ihr Einfluss. Marburg: Francke, 2005.

Ronsdorf, Hans-Jörg. Frauen, vergebt uns! Was wir Männer wiedergutmachen müssen. Zur Rolle von Frau und Mann (Nők, bocsássatok meg nekünk! Amit nekünk, férfiaknak jóvá kell tennünk. A nő és a férfi szerepéről). 4. kiad. 2023. www.hans-joerg-ronsdorf.de

Schirrmacher, Thomas. Paulus im Kampf gegen den Schleier. Nürnberg: VTR, 2002.

Schmalenbach, Hanna-Maria. Frausein zur Ehre Gottes – im Kontext verschiedener Kulturen. Schwarzenfeld: Neufeld, 2007.

Wunderli, Armin. „Ihm gegenüber": Gleichberechtigung in der Kirche und was die Bibel dazu (nicht) sagt. KSH.Digital, 2022.

4.2 Német nyelvű cikkek

Jantsch, Torsten. „Die Frau soll Kontrolle über ihren Kopf ausüben (1Kor 11,10). Zum historischen, kulturellen und religiösen Hintergrund von 1Kor 11,2–16". 97–144. o., in: *Frauen, Männer, Engel: Perspektiven zu 1Kor 11,2–16*. Szerk. Torsten Jantsch. Biblisch-Theologische Studien 152. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2015.

Herter, H. „Effeminatus". 620–650. hasáb, in: *Reallexikon für Antike und Christentum: Sachwörterbuch zur Auseinandersetzung des Christentums mit der antiken Welt*, 4. köt. (1959). *RAC.* 31 köt. Stuttgart: Anton Hiersemann, 1950–2021.

4.3 Angol nyelvű könyvek

Barr, Beth Allison. *The Making of Biblical Womanhood: How the Subjugation of Women Became Gospel Truth*. Grand Rapids, MI: Baker, 2021.

Bartlett, Andrew. *Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts.* London: Inter-Varsity, 2019.

Bird, Michael F. *Bourgeois Babes, Bossy Wives, and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality in Ministry*. Fresh Perspectives on Women in Ministry. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2012.

Clouse, Bonnidell, and Robert G. Clouse, eds. *Women in Ministry: Four Views.* With contributions from Robert D. Culver, Susan Foh, Walter Liefeld & Alvera Mickelsen. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1989.

Dale, Felicity. *The Black Swan Effect: A Response to Gender Hierarchy in the Church*. n.p.: Kingdom Heart, 2014.

Epp, Eldon Jay. *Junia: The First Woman Apostle*. Minneapolis, MN: Fortress, 2005.

Fee, Gordon D. *The First Epistle to the Corinthians*. NICNT. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1987, rev. ed. 2014.

Giles, Kevin. *Jesus and the Father: Modern Evangelicals Reinvent the Doctrine of the Trinity*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2006.

Gupta, Nijay K. *Tell Her Story: How Women Led, Taught, and Ministered in the Early Church*. Downers Grove, IL: InterVarsity, 2023.

Hill, Graham Joseph. *Holding Up Half the Sky: A Biblical Case for Women Leading and Teaching in the Church.* Eugene, OR: Cascade Books, 2020.

Lee, Dorothy A. *The Ministry of Women in the New Testament: Reclaiming the Biblical Vision for Church Leadership*. Grand Rapids, MI: Baker, 2021.

McKnight, Scot. *The Blue Parakeet: Rethinking How You Read the Bible*. 2nd ed. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2018.

Mickelsen, Alvera, ed. *Women, Authority & the Bible.* Downers Grove, IL: InterVarsity, 1986.

Osiek, Carolyn and Margaret Y. MacDonald with Janet H. Tulloch. *A Woman's Place: House Churches in Earliest Christianity*. Minneapolis, MN: Fortress, 2006.

Peppiatt, Lucy. *Rediscovering Scripture's Vision for Women: Fresh Perspectives on Disputed Texts*. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2019.

Peppiatt, Lucy. *Women and Worship at Corinth: Paul's Rhetorical Arguments in 1 Corinthians*. Eugene, OR: Cascade Books, 2015.

Payne, Philip B. *The Bible vs. Biblical Womanhood: How God's Word Consistently Affirms Gender Equality*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2023. 249 pages.

Payne, Philip B. *Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters.* Grand Rapids, MI: Zondervan, 2009. 511 pages.

Payne, Philip B., and Vince Huffaker. *Why Can't Women Do That? Breaking Down the Reasons Churches Put Men in Charge*. Boulder, CO: Vinati Press, 2021. 175 pages.

Pierce, Ronald W., Cynthia Long Westfall, and Christa L. McKirland, eds. *Discovering Biblical Equality: Biblical, Theological, Cultural & Practical Perspectives*. 3rd ed. Downers Grove, IL: IVP Academic, 2021.

Williams, Terran. *How God Sees Women: The End of Patriarchy*. Cape Town, South Africa: Spiritual Bakery, 2022.

Witherington, Ben, III. *Women and the Genesis of Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Witt, William G. Icons of Christ: *A Biblical and Systematic Theology for Women's Ordination*. Waco, TX: Baylor University Press, 2020.

4.4 Angol nyelvű cikkek

Davids, Peter H. "A Silent Witness in Marriage." Pages 224–238 in *Discovering Biblical Equality: Complementarity Without Hierarchy*. Edited by Ronald W. Pierce and Rebecca Merrill Groothuis. Downers Grove, IL: InterVarsity, 2004.

Giles, Kevin. "The Genesis of Confusion: How 'Complementarians' Have Corrupted Communication." *Priscilla Papers* 29, 1 (2015): 22–29.

Hugenberger, Gordon P. “Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Tim 2:8–15.” *Journal of the Evangelical Theological Society* 35, 3 (September 1992): 341–360.

Kroeger, Catherine Clark. “The Classical Concept of *Head* as ‘Source’.” Pages 267–283 in Gretchen Gaebelein Hull, *Equal to Serve: Women and Men in the Church and Home.* Old Tappan, NJ: Revell, 1987.

Payne, Philip B. “1 Tim 2.12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea.” *New Testament Studies* 54, 2 (2008): 235–253. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2008NTS-oude1Tim2_12.pdf

Payne, Philip B. “The Authenticity of the Parable of the Sower and its Interpretation.” Pages 163–207 in *Gospel Perspectives: Studies of History and Tradition in the Four Gospels*. Edited by R. T. France and David Wenham. Sheffield: JSOT, 1980.

Payne, Philip B. “The Authenticity of the Parables of Jesus.” Pages 329–344 in *Gospel Perspectives II*. Edited by R. T. France and David Wenham. Sheffield: JSOT, 1981.

Payne, Philip B. “A Critique of Thomas R. Schreiner’s Review of Man and Woman, One in Christ.” https://www.pbpayne.com/a-critique-of-thomas-r-schreiners-review-of-man-and-woman-one-in-christ/

Payne, Philip B. “Critique of Vaticanus Distigme-obelos Denials.” https://www.pbpayne.com/critique-of-vaticanus-distigmeobelos-denials/

Payne, Philip B. “Fuldensis, Sigla for Variants in Vaticanus, and 1 Cor 14.34–5.” *New Testament Studies* 41 (1995): 240–262. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne1995NTSFuldensis.pdf manuscript photographs https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2023/03/Fuldensis-1-Cor-14–15-photosscaled.jpeg https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2023/03/Vaticanus-1-Cor-14.33–36-Jn-7.52-8.12–13-photos-scaled.jpeg

Payne, Philip B. “The Interpretation of 1 Timothy 2:11–15: A Surrejoinder.” Pages 96–115 in Part II of *What Does the Scripture Teach About the Ordination of Women?* A study commissioned by the Committee on Ministerial Standing. Minneapolis, MN: The Evangelical Free Church of America, 1986. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2020/07/Payne-Moo-Surrejoinder-EFCA-Ministerial.pdf

Payne, Philip B. “Is 1 Corinthians 14:34–35 a Marginal Comment or a Quotation? A Response to Kirk MacGregor.” *Priscilla Papers* 33, 2 (Spring 2019): 24–30. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2021/10/Is-1-Cor-14.34-35-Marginal-Comment-or-Quotation.pdf

Payne, Philip B. “Libertarian Women in Ephesus: A Response to Douglas J. Moo’s Article, ‘1 Timothy 2:11–15: Meaning and Significance.’ ” *Trinity Journal* 2 (1981): 169–197.

Payne, Philip B. “Ms. 88 as Evidence for a Text Without 1 Cor 14.34–5.” *New Testament Studies* 44 (1998): 152–158. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne1998NTSMS88.pdf

Payne, Philip B. “Οὐδέ Combining Two Elements to Convey a Single Idea and 1 Timothy 2:12: Further Insights.” Pages 24–34 in *Missing Voices*. Minneapolis: CBE International, 2015. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2015/07/Payne-OUDE-CBE-ETS-final.pdf

Payne, Philip B. “The Seeming Inconsistency of the Interpretation of the Parable of the Sower.” *New Testament Studies* 26 (1979–1980): 564–568.

Payne, Philip B. “The Text-Critical Function of the Umlauts in Vaticanus, with Special Attention to 1 Corinthians 14.34–35: A Response to J. Edward Miller.” *Journal for the Study of the New Testament* 27, 1 (2004): 105–112.

Payne, Philip B. “Vaticanus Distigme-obelos Symbols Marking Added Text Including 1 Corinthians 14.34–5.” *New Testament Studies* 63, 4 (October 2017): 604–625. https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/vaticanus-distigmeobelos-symbols-markingadded-text-including-1-corinthians-14345/A5FC01A6E14A2A1CF1F514A9BF93C581

Payne, Philip B. “What About Headship? From Hierarchy to Equality.” Pages 140–161, 226–232 in *Mutual by Design: A Better Model for Christian Marriage*. Edited by Elizabeth Beyer. Minneapolis: CBE International, 2017. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2018/06/what-about-headship-ch7.pdf

Payne, Philip B. “What Does *Kephale* Mean in the New Testament? Response.” Pages 118–132 in *Women, Authority & the Bible.* Edited by Alvera Mickelsen. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1986.

Payne, Philip B. “Wild Hair and Gender Equality in 1 Corinthians 11:2–16.” *Priscilla Papers* 20, 3 (Summer 2006): 9–18. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2006PP1Cor11_2-16.pdf

Payne, Philip B. and Paul Canart. “Distigmai Matching the Original Ink of *Codex Vaticanus*: Do They Mark the Location of Textual Variants?” Pages 199–226 in *Le manuscrit B de la Bible (Vaticanus graecus 1209): Introduction au fac-similé, Actes du Colloque de Genève (11 juin 2001), Contributions supplémentaires*. Edited by Patrick Andrist. Lausanne, Switzerland: Éditions du Zèbre, 2009. https://www.pbpayne.com/wp-content/uploads/2010/07/HTB07_199_226.pdf

Payne, Philip B. and Paul Canart. “The Originality of Text-Critical Symbols in Codex Vaticanus.” *Novum Testamentum* 42, 2 (2000): 105–113. https://www.pbpayne.com/wp-admin/Payne2000NovT-Vaticanus_umlauts_1Cor14_34-35.pdf

Schmid, Ulrich. “Conceptualizing ‘Scribal’ Performances: Reader’s Notes.” Pages 49–64 in *The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research*. Edited by Klaus Wachtel and Michael W. Holmes. Atlanta: SBL, 2011.

Spencer, Aída Besançon. “Leadership of Women in Crete and Macedonia as a Model for the Church.” *Priscilla Papers* 27, 4 (Autumn 2013): 5–15.

Thompson, Cynthia L. “Hairstyles, Head-coverings, and St. Paul: Portraits from Roman Corinth.” *Biblical Archaeologist* 51, 2 (June 1988): 99–115.

„Nők, bocsássatok meg nekünk!” (Frauen, vergebt uns!) – Amit nekünk, férfiaknak jóvá kell tennünk.

4. kiadás (2023. július), kb. 300 oldal, puhafedeles, 13,80 €; a német kiadás megrendelhető a könyvkereskedelemben az ISBN 978-3-9820715-5-8 számon vagy a szerzőnél:

hj-ronsdorf@t-online.de vagy itt: www.hans-joerg-ronsdorf.de

A „Nők, bocsássatok meg nekünk!” című könyv rövidített változata (3. kiadás, 80 oldal) puhafedeles kiadásban 3,80 €-ért kapható a szerzőnél, Kindle e-könyvként az Amazonon 2,90 €-ért (németül). Bővebben: www.hans-joerg-ronsdorf.de.

KURZ
VERSION

FRAUEN VERGEBT UNS

MANN UND FRAU IN EHE
UND GEMEINDE
KURZ. EINLEUCHTEND. HILFREICH.
HANS-JÖRG RONSDORF

Katharine C. Bushnell (1855–1946) bátor és tehetséges szolgálója volt Istennek, aki életének mottójává tette ezt az igét: „Mindenre van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít”. Orvos, misszionárius, a kereszt követe, reformer, író és szónok volt, valamint ragyogó és eredeti tudós, aki hét nyelven beszélt, és kiválóan tudott ógörögül és héberül. Bushnell otthagyta az orvoslást, hogy azt tegye, amit még fontosabb munkának tartott: hogy megváltoztassa az emberek megalázó életkörülményeit, mégpedig úgy, hogy vezető szerepet vállalt a 19. századi nőmozgalom Woman’s Christian Temperance Union (WCTU) nevű szervezetében. A nők bibliai helyzete nagy jelentőségű volt Bushnell számára, mert arra a következtetésre jutott, hogy a félrefordítások felelősek a nők társadalmi és lelki alávetettségéért. 1896-ban

kilépett a WCTU-ból, hogy hátralévő éveit annak a feladatnak szentelje, hogy írjon, és továbbadja a bibliai igazságot Isten eredeti és változatlan szándékáról: a nő teljes egyenrangúságáról.

Kapható a könyvkereskedelemben vagy a kiadónál (németül): christian@rvbeese.de

---

Jegyzetek

1. Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters, 2009; Why Can't Women Do That? Breaking Down the Reasons Churches Put Men in Charge, 2021; The Bible vs. Biblical Womanhood: How God's Word Consistently Affirms Gender Equality, 2023 (lásd még az „Ajánlott könyvek" részt, 46. o.).
2. 29. évf., 1. sz., 2015 tele.
3. A laodiceai zsinat XI. kánonja a negyedik században. Más, Biblián kívüli forrásokban is a *presbytidas* olyan nőket jelöl, akik presbiterek: az apokrif *Máté-cselekedetekben (28)* és harmadik, illetve negyedik századi feliratokban („Angelos Epiktous Presbytidos" és „női presbiterek", gynaikôn presbytidôn). Bernadette J. Brooten, Women Leaders in the Ancient Synagogue: Inscriptional Evidence and Background Issues (Nők vezető tisztségekben az ókori zsinagógában: feliratos bizonyítékok és háttérkérdések), BJS 36 (Atlanta: Scholars Press, 1982), 41–46. o., hat feliratot idéz, amelyek női presbitereket említenek, pl.: „Itt nyugszik Sara Ura, presbiter". Ezek a példák azt mutatják, hogy Pál utalhatott női presbiterekre, és hogy az egyháztörténet korai szakaszában voltak női presbiterek. Vö. még Philip B. Payne, The Bible vs. Biblical Womanhood (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2023), 163–164. o.
4. „1 Timothy 2:11-15: Meaning and Significance", Trinity Journal 1 (1980), 62–83. o.
5. Philip B. Payne, „Libertarian Women in Ephesus: A Response to Douglas J. Moo's Article, »1 Timothy 2:11-15: Meaning and Significance«", Trinity Journal 2 (1981), 169–197. o.
6. vagy egyenjogúság, egyenrangúság, egyenértékűség
7. Philip B. Payne, Man and Woman, One in Christ (Grand Rapids: Zondervan, 2009), 41–54. o., kimutatja, mennyire gyengék azok a kísérletek, amelyek férfitekintélyt akarnak belelátni az 1Móz 1–3-ba.
8. Tizenhatszor: 2Móz 18,4; 5Móz 33,7.26.29; Zsolt 20,3; 33,20; 70,6; 89,20; 115,9.10.11; 121,1.2; 124,8; 146,5; Hós 13,9. A kifejezés hátteréről bővebben lásd Aída B. Spencer, Beyond the Curse: Women Called to Ministry (Grand Rapids: Baker, 1985), 23–29. o.
9. Ludwig Koehler, Walter Baumgartner és Johann Jakob Stamm, Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament (a továbbiakban *HALOT*), 5 köt. (Leiden: Brill, 1994–2000), 2 (1995): 811–812. o.
10. Ézs 30,5; Ez 12,14; Dán 11,34. Spencer, *Beyond the Curse*, 23–29. o., további részleteket említ.
11. Szemben Raymond C. Ortlund Jr. nézetével: „Die Gleichheit von Mann und Frau und Das Hauptsein des Mannes – 1. Mose 1-3", in Die Rolle von Mann und Frau in der Bibel (Friedberg: 3L-Verlag, 2008), 115–137. o.
12. Vagy „vezér, vezető, fejedelem ... tiszt ... egy város polgármestere ... udvari tisztviselő ... családfő ... tekintélyes személy ... a kultusz tisztségviselője ... a főpap ... felügyelő ... elöljáró ... Izrael Jahve által rendelt vezetője" a HALOT 2:667-68 szerint. Saul, Dávid és Salamon Izrael fölötti uralmára használják (1Sám 9,16; 13,14; 1Kir 1,35).
13. Payne, Man and Woman, 41–54. o., bírálja azokat a kísérleteket, amelyek férfitekintélyt akarnak felismerni a teremtésben.
14. ***A Genezis könyvében semmi sem tanít olyan „teremtési rendet", amely a férfinak tekintélyt adna a nő fölött.*** Isten az embernek adta az uralmat a korábban teremtett növények és állatok fölött. Az, hogy Isten egy később születettre bízza a vezetést, gyakran ismétlődik, és ellentmond az elsőszülöttségi jog ókori keleti szokásának: Izsák Izmael fölött, Jákób Ézsau fölött, József bátyjai fölött, Mózes Áron fölött, Dávid testvérei fölött és így tovább. Amikor Pál arról beszél, hogy a nő a férfitól származik (1Kor 11,8.12, és burkoltan az 1Tim 2,13-ban), ezt azért teszi, hogy megmutassa azt a tiszteletet, amellyel az ember a származása forrásának tartozik, legyen az nő vagy férfi (1Kor 11,3.12); vö. Payne, Man and Woman, 113–139., 402–50. o.
15. John Piper és Wayne Grudem, „Menschlichkeit, Verständlichkeit und Hoffnung - die Kontroverse und die Sache Christi", in Die Rolle von Mann und Frau, 493–520. o., itt: 502. o.
16. George W. Knight III azt állítja, hogy ez „autokratikus, szeretet nélküli módon gyakorolt *uralom*" („Die Familie und die Gemeinde: Wie sollte biblisches Mannsein und Frausein in der Praxis aussehen?", in Die Rolle von Mann und Frau, 417–432. o.); Piper és Grudem azt állítja, hogy ez „bukott *uralom*", és nem „Istentől akart főség" („Menschlichkeit", 502. o.), Wayne Grudem pedig „az 1Móz 3,16-ban jelzett kemény uralomról" beszél (Evangelical Feminism and Biblical Truth [Sisters: Multnomah, 2004], 123. o., 45. jegyz.; vö. 40., 43. o.). Grudemnek tudnia kellene, hogy ezt az „uralmat" lexikai bi-

zonyíték nélkül nem szabad „keménynek” nevezni. Hiszen két oldallal korábban (38. o., 27. jegyz.) maga is elismer egy tévedést: lexikai bizonyíték nélkül azt állította, hogy ugyanennek a versnek egy másik szava „ellenséges vagy agresszív vágyat” jelent.

17. *HALOT* 2:647–48 és Francis Brown, S. R. Driver és Charles A. Briggs, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* (Oxford: Clarendon, 1906), 605. o.
18. Pl. 3Móz 18,3; 20,23; Zsolt 106,35.
19. Lásd Richard Bauckham, *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002).
20. F. F. Bruce, The Acts of the Apostles: The Greek Text with Introduction and Commentary (2. kiad.; Grand Rapids: Eerdmans, 1952), 296. o., megállapítja, hogy a pszeudo-kelemeni homíliák Jakabot „a »püspökök püspökének« és mind a jeruzsálemi gyülekezet, mind az isteni gondviselés által rendben megalapított összes egyház elöljárójának” nevezik.
21. Pál úgy határozza meg az apostolt, mint aki találkozott a feltámadott Krisztussal (1Kor 9,1; 15,8; Gal 1,1.15–17), megbízatást kapott az evangélium hirdetésére, és hordozza a missziói munka fáradalmait és szenvedéseit (Róm 1,1–5; 1Kor 1,1; 15,10; Júnia Pállal együtt volt börtönben, Róm 16,7). Ez a munka gyümölcsöt terem (1Kor 9,1; 15,10), és „jelek, csodák és erők” igazolják (2Kor 12,11–12). Egyes fordítások a Róm 16,7-ben a „Júniász” férfinevet csinálják belőle. A bizonyítékok azonban elsöprő többséggel a „Júnia” női név mellett szólnak. ***Az egyház első évezredének minden hiteles tanúsága egybehangzóan nőt lát Júniában.*** Lásd Eldon J. Epp kiváló munkáját: Junia: The First Woman Apostle (Minneapolis: Fortress, 2005), 23–81. o.
22. A görög ***prostatis*** („elöljáró nő”) szó a „rangban előtte” és az „állni” szavakból tevődik össze. A rokon újszövetségi szavak minden itt szóba jöhető jelentése vezetésre vonatkozik. Az „érdeklődni valami iránt” jelentés a Tit 3,8.14-ben itt nem alkalmazható. C. K. Barrett, The Epistle to the Romans (New York: Harper & Row, 1957), 283. o., a „***patrónus***” értelmezés ellen foglal állást, mivel „Fébé nem állhatott ilyen viszonyban Pállal (mivel ő szabadnak született, ApCsel 22,28).” Az Újszövetség, ahogyan általában a görög irodalom is, a „jótevő” gondolatát vagy tetteit rendszerint más szavakkal fejezi ki. Ezek a „jó” és a „tett” jelentésű elterjedt görög szavakból tevődnek össze. Vö. Lk 22,25; ApCsel 4,9; 10,38; BDAG 405; LSJ 712; Payne, Man and Woman, 62–63. o.
23. Lásd különösen Epp, Junia, 23–44., 69–78. o., és Bauckham, Gospel Women, 165–186. o.
24. Lásd ehhez Payne, Man and Woman, 69–76. o.
25. Payne, Man and Woman, 79–104. o., 42 okot sorol fel a Gal 3,28 kulturális, történelmi, teológiai és irodalmi összefüggéséből, amelyek azt mutatják, hogy ezt a szöveget nem szabad leválasztani a gyülekezet életéről.
26. A görög standard szótárak nem támasztják alá a (néhány Bibliában használt) „független” fordítást. A „független” nem fejezi ki azt az ellentétet sem, amelyet a „mindazáltal” megkövetel. És a függetlenség nem olyasmi, ami különleges módon „az Úrban” volna érvényes.
27. Lásd Payne, Man and Woman, 113–215. o., és Philip B. Payne, „Wild Hair and Gender Equality in 1 Corinthians 11:2–16” (Kibontott haj és a nemek egyenlősége az 1Kor 11,2–16-ban), *Priscilla Papers* 20, 3. sz. (2006. nyár): 9–18. o.
28. Richard B. Hays, First Corinthians (Louisville: John Knox, 1997), 131. o.
29. Még a hierarchiát pártoló George W. Knight III is egyetért ezzel; lásd „Ehemänner und Ehefrauen: Eine Parallele zu Christus und der Gemeinde – Epheser 5,21-33 und Kolosser 3,18-19”, in Die Rolle von Mann und Frau, 203–220. o.
30. Payne, Man and Woman, 117–137. o., kimutatja, hogy a görögben a „forrás” a „fej” (*kephale*) elterjedt jelentése volt, a „tekintély” vagy a „vezető” viszont nem.
31. Payne, Man and Woman, 319–397. o., e fordítás helyességét védi.
32. A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature, 3. kiadás (BDAG).
33. Henry Scott Baldwin, „An Important Word: αὐθεντέω in 1 Timothy 2:12”, in Women in the Church: An Analysis and Application of 1 Timothy 2:9-15 (szerk. Andreas J. Köstenberger és Thomas R. Schreiner; 2. kiad.; Grand Rapids: Baker, 2005), 49–51. o. ***A legkorábbi előfordulás, amelyben a 2,12 szava egyértelműen „tekintélyt gyakorolni” jelentésű, Kr. u. 370 körülről származik (Nagy Szent Vazul, Levelek 69, 45. sor). Pál idejében jelenthetett vagy „uralkodni valaki fölött”, vagy olyan „tekintélyt bitorolni”, amely nem volt elismert vagy átruházott. Payne, Man and Woman, 361–397. o., dokumentálja ennek az igének az előfordulásait és jelentéseit, valamint használatát az 1Tim 2,12-ben.***
34. Philip B. Payne, „1 Tim 2:12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea”, NTS 54 (2008): 235–253. o., és Philip B. Payne, „Οὐδέ Combining Two Elements to Convey a Single Idea: Further Insights”, in Missing Voices: Broadening the discussion on men, women, and ministry (Minneapolis: Christians for Biblical Equality, 2014), 24–34. o.
35. Pl. Aranyszájú János, Prédikáció az 1Tim 3,2-ről; Grudem, Evangelical Feminism, 80. o., aki Josephust és rabbinikus műveket idéz. Grudem helyesen érvel amellett, hogy az „egy feleségű férfi” „nem arra szolgál, hogy egy nőtlen férfit (mint

Jézus vagy Pál) kizárjon abból, hogy presbiter legyen". Ebből szükségszerűen következik: az „egy feleségű férfi" nem írhat le minden presbitert. Ez ellentmond Grudem azon állításának (263. o., 107. jegyz.), hogy az „egy feleségű férfi" „minden" diakónus szükséges feltétele, és ezért kizárja a nőket. Grudem tévesen teszi hozzá a „minden" szót, holott az 1Tim 3,12 görög szövegében nincs ilyen szó. Douglas J. Moo, „The Interpretation of 1 Timothy 2:11-15: A Rejoinder", TJ 2 NS (1981): 198–222., 211. o., elismeri, hogy az „egy feleségű férfi" „nem feltétlenül kell, hogy kizárja a nem házas férfiakat vagy a nőket a tisztségből ... túl messzire menne azt állítani, hogy a fordulat egyértelműen kizárja a nőket". Az ezt követő kijelentése, hogy „arra utal, hogy Pál férfiakra gondolt, amikor írt", azonban csak egy értelemben helytálló: Pál arra gondolt, hogy kizárja a többnejűeket vagy a hűtlen férfiakat. Arra a követelményre azonban nem gondolt, hogy minden felügyelőnek férfinak kell lennie. ***Thomas R. Schreiner***, „Philip Payne on Familiar Ground: A Review of Philip B. Payne, Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters", *Journal of Biblical Manhood and Womanhood* (2010. tavasz): 33–46., 35. o., elismeri: „***A presbiterekkel szemben támasztott követelmények az 1Tim 3,1–7-ben és a Tit 1,6–9-ben, beleértve azt a kijelentést is, hogy egy feleségű férfiak legyenek, önmagukban véve nem zárják ki szükségszerűen, hogy nők presbiterként szolgáljanak***."

36. Ebben a listában semmi másnak nincs kettős jelentése. Vö. Payne, Man and Woman, 445–459. o.
37. Pl. ugyanazzal az alannyal, a „bárki" (***tis***) szóval, mint itt: Mk 8,34; 9,35; Lk 9,23; 14,25–26; Jn 7,37–38; 9,31; 11,10; 12,26.26.47; 14,23; Róm 8,9; 1Kor 3,12–15; 3,17; 5,11; 8,3.10; 10,28; 14,24–25; 2Kor 10,7; Gal 6,3–5; 2Thessz 3,14; 1Tim 5,8; 6,3–5; 2Tim 2,21; Jak 1,5–8; Jel 3,20.
38. Gordon P. Hugenberger, „Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Timothy 2:8–15", JETS 35, no. 3 (1992): 341–360., 360. o., 78. jegyz.
39. Vö. Armin D. Baum, „Paul's Conflicting Statements on Female Public Speaking (1 Cor. 11:5) and Silence (1 Cor. 14:34-35): A New Suggestion", Tyndale Bulletin 65.2 (2014): 252–271. o.
40. Gordon D. Fee, The First Epistle to the Corinthians (rev. ed.; NICNT; Grand Rapids: Eerdmans, 2014), 699. o.; beleértve Ambrosiastert, Kr. u. 375 *körül*.
41. Ez annak az alapelvnek az alkalmazása, amely a Szentírás eredeti szövegének megállapításánál Bengel első elveként ismert. Ez így szól: „Az a szöveg, amely a legjobban megmagyarázza az összes többi szöveg keletkezését, a legnagyobb valószínűséggel az eredeti szöveg." Lásd J. C. F. Steudel, szerk., Gnomon of the New Testament by John Albert Bengel (ford. James Bandinel; utánnyomás Edinburgh: T. & T. Clark, 1858), 1. köt., 13–19. o.
42. A bibliai tévedhetetlenségről szóló chicagói nyilatkozat 10. cikkelye így szól: „Megerősítjük, hogy az ihletés szigorúan véve csak a Szentírás autográf szövegére vonatkozik, amely Isten gondviselése folytán nagy pontossággal megállapítható a rendelkezésre álló kéziratokból. Megerősítjük továbbá, hogy a Szentírás másolatai és fordításai annyiban Isten Igéje, amennyiben az eredetit hűen adják vissza." Hasonlóképpen a 6. cikkely így szól: „Megerősítjük, hogy az egész Szentírás és annak minden része, egészen az eredeti szavakig, isteni ihletés által adatott." Itt tehát csak az eredeti szavak ihletettségét erősítik meg, a későbbi betoldásokét nem.
43. D. B. Wallace, „Reconsidering »The Story of Jesus and the Adulteress Reconsidered«", NTS 39 (1993): 290–296. o.; D. A. Carson, The Gospel according to John (PNTC; Grand Rapids: Eerdmans, 1991), 333. o., ezt írja: „Azok [a kéziratok], amelyek tartalmazzák [a Jn 7,53–8,11-et], meglehetősen sok szövegváltozatot mutatnak. ... Az elhelyezések sokfélesége megerősíti a versek nem eredeti voltát." Ugyanez a Carson azonban ellentmondásosan „gyengének és spekulatívnak" nevezi, hogy Fee ugyanezeket az elveket alkalmazza az 1Kor 14,34–35-re: „»Silent in the Churches«: On the Role of Women in 1 Corinthians 14:33b–36", in: Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 140–153. o., itt: 142. o.
44. Mindkét szövegnél megtalálhatók például: sok szövegváltozat, eltérő elhelyezés a kéziratokban, a könyv szerzőjére nem jellemző szóhasználat, a gondolatmenet, illetve a téma megszakítása, valamint lapszéli jelek vagy lapszéli jegyzetek, amelyek azt mutatják, hogy az írnokok felismertek egy szövegproblémát. Ezenkívül az Újszövetség legfontosabb kézirata, a Codex Vaticanus mindkét esetben egy szövegváltozatot jelző jelet mutat – éppen azon a helyen, ahol az adott szakasz kezdődik. Payne, Man and Woman, 232–256. o., elmagyarázza ezeket a jellemzőket.
45. A szakasz ennek a fejezetnek a szavait idegen, nem páli értelemben használja. A szöveg ellentmond a gyülekezeti tanítás céljának. Az „ahogyan a törvény is mondja" fordulat nem illik Pál teológiájához vagy stílusához. Egy gyenge társadalmi csoportot (a nőket) rendel alá, amelynek Pál egyébként szószólója. Szókincse az 1Tim 2,11–15 későbbi szövegéhez hasonlít. Az első korinthusi levélben csak ezek a versek szólnak „a gyülekezetekben" lévő emberekhez. Ezenkívül a szakasz illik egy ilyen betoldás kézenfekvő indítékához: a nők elhallgattatásához. Payne, Man and Woman, 257–265. o., elmagyarázza ezeket az eltéréseket.
46. Joseph A. Fitzmyer, First Corinthians (New Haven: Yale, 2008), 500. o. Kim Haines-Eitzen, The Gendered Palimpsest: Women, Writing, and Representation in Early Christianity (New York: Oxford, 2012), 62. o., ezt „ma szinte minden tudósról" mondja. Legalább hatvankét szövegtanulmány érvel amellett, hogy ez későbbi kiegészítés. Vö. Payne, Man and Woman, 226–227. o.; az ezt alátámasztó érvek: 225–267. o.; Fee, First Corinthians, 780–792. o.